

UDK: 234: 234.3
Pregledni članak
Pripremljen u rujnu 2000.

SPASENJE

Ivan T. Blazen

SAŽETAK

Spasenje

Spasenje je univerzalna tema Svetog pisma. Sve su druge velike teme njezine podvrste ili pojašnjenja. Oblik spasenja varira, ali temeljna struktura je ista: Bog posjećuje svoj narod i izbavlja ga od problema ili sila koje ugrožavaju njegov opstanak. Od samog početka, kad je Bog odjenuo krive i posramljene roditelje ljudskog roda, do dana kad će Božji narod ući u novi Jeruzalem, vidljivo je da je Bog aktivno uključen u izbavljenje ljudskog roda. To je toliko točno da je riječ "Spasitelj" ne samo uspoređena s imenom "Bog", već postaje njegovom definicijom, imenom za Boga. "Bog našega spasenja" (usp. 1 Ljet 16,35; Ps 79,9; Hab 3,18) ponekad je oslovljen i kao "Spasitelj" (2 Sam 22,3; Iz 43,3; 45,15; Jr 14,8; Lk 1,47; 1 Tim 1,1; 2,3; Tit 1,3; 2,10; Jd 25). Bog se može poslužiti različitim ljudskim oruđima da ostvari svoje nakane, ali je On jedini koji spašava (Iz 43,11; 45,21). "U Jahve je spasenje" (Ps 3,9); On je svoj narod izbavio, izbavlja i izbavit će ga "iz svih tjeskoba" (Ps 34,18). On neće da se itko izgubi (2 Pt 3,9), već da se svi spase (1 Tim 2,4) po Isusovom imenu (Mt 1,21; Dj 4,12; 1 Sol 5,9; Rim 10,13). Dijeleći ljudske patnje, Isus je postao pretečom i uzrokom vječnog spasenja svih koji Ga slijede (Heb 2,10; 5,9).

Ključne riječi: *Spasenje; Spasitelj; Božji-plan-spasenja; Savez*

SADRŽAJ

- I. Biblijske riječi i temeljni pojmovi
 - A. Terminologija spasenja
 - B. Povijesni karakter spasenja
 - C. Od čega Bog spašava
 - D. Koga Bog spašava
 - E. Potreba ljudskog roda za božanskim spasenjem
 - 1. Stvarnost i posljedice grijeha
 - 2. Narav grijeha
 - 3. Potreba za spasiteljem od grijeha
- II. Božanski plan spasenja
 - A. Božja odluka u vječnosti
 - B. Božji savezi u protoku vremena
 - 1. Bit i jedinstvo Božjih saveza
 - 2. Savez s Adamom, Noom i vječni savezi
 - 3. Savezi s Abrahamom, sinajski savez i savez s Davidom
 - 4. Novi savez
 - 5. Stari savez
- III. Elementi spasenja
 - A. Novi odnos s Bogom
 - 1. Opravdanje i pravednost
 - 2. Pomirenje
 - 3. Posinjenje
 - B. Nova sigurnost pred Bogom
 - 1. Sigurnost u konačno spasenje
 - 2. Vječni život sada u Božjem daru Njegova Sina
 - 3. Sigurnost po vjeri i sud po djelima
 - C. Novi život od Boga
 - 1. Obnova
 - 2. Pokajanje i obraćenje
 - 3. Posvećenje
- IV. Praktični odjeci doktrine o spasenju
- V. Povijest doktrine o spasenju
 - A. Apostolski oci
 - B. Od apostolskih otaca do Augustina
 - 1. Irenej
 - 2. Tertulijan
 - 3. Origen
 - 4. Teolozi na istoku i Atanzije
 - 5. Augustin i sukob s Pelagijem
 - C. Srednjovjekovna skolastika
 - 1. Anselmo

- 2. Abelard
- D. Naučavanje reformacije i katolička reakcija
 - 1. Luther
 - 2. Calvin
 - 3. Sabor u Tridentu
- E. Arminijanizam i metodizam
 - 1. Jakob Arminije
 - 2. John Wesley
- VI. Adventisti sedmoga dana
- VII. Literatura

I. Biblijske riječi i temeljni pojmovi

A. Terminologija spasenja

Rječnik Svetoga pisma bogat je riječima koje odgovaraju riječi "spasenje". U hebrejskoj Bibliji nalazimo niz značajnih izraza koji su, premda imaju određene nijanse, često sinonimi.

Izraz *nāsāl*, a znači "vući" ili "izvući", prikazuje spašavanje ili izbavljenje neke osobe. Bog je zaklon i utvrda jer oslobađa od smrtnih opasnosti (Ps 91,2,3), izbavlja svoj narod i daje mu dug život (rr. 14-16). Druga dva izraza za oslobođenje jesu *mālat* i *pālat*. Oni sadrže misao o bijegu i odlasku u sigurnost. Najpoznatiji primjer uporabe riječi *mālat* nalazimo u Joelu 3,5 (u nekim prijevodima 2,32), gdje se odnosi na eshatološko spasenje od užasa u dan Gospodnji. Druge nijanse pojma izbavljenja nalazimo u riječima *gā'al* i *pādāh*, koje, kad ih se uzima u smislu spasenja, sadrže misao o Božjem naporu spašavanja ili plaćanja otkupa (Izl 6,6; 15,13; Ps 77,15,16; Iz 43,3,4; Jr 50,34).

Riječ *hāyāh* dodaje dimenziju Božje milosti i providnosti, koja u povijesti djeluje da spasi ili očuva život. To je prikazano kod Lota kojemu je Bog u svojem milosrđu prigodom uništenja Sodome poštedio život (Post 19,16,19), i Josipa preko kojega je Bog, unatoč zlim nakanama njegove braće, spasio mnoge živote (Post 45,5,7,8; 50,20).

U Starome zavjetu najčešće i najznačajnije riječi za spasenje jesu *yāša'* i njezine izvedenice. Njihovo je osnovno značenje prenošenje čovjeka iz skućenog prostora ili ugnjetavačke sredine na prostrano mjesto, iz loših prilika u dobre gdje život buja i gdje je zaštićen od neprijatelja (Ps 18,19,20). Spasenje koje je izraženo skupom riječi oko izraza *yāša'* utemeljeno je u povijesti i odnosi se na prošlost, sadašnjost i budućnost. Božje spasenje u prošlosti vidljivo je u Njegovom izbavljenju hebrejskih robova iz Egipta. U sadašnjosti ono se očituje u Božjem oslobađanju Njegovog naroda iz svih nepovoljnih situacija u kojima je sputan ili ograničen. U odnosu na budućnost, Bog će se ponovno zauzimati za svoj narod jer Njegovu spasenju nema kraja (Iz 51,6). Božje spasenje bit će tako djelotvorno da će narod radije govoriti o spasenju i slavi nego o nasilju i pustošenju (Iz 60,18). Buduće spasenje vidljivo je i iz tekstova kao što su Izaija 43,11-21; 51,1-6; 62,12; Jeremija 46,27; Ezekiel 36,24-30,33-38; Zaharija 8,7,8,13; 9,14-17; 10,6,7.

U Septuaginti, grčkom prijevodu Staroga zavjeta kojim su se služili prvi kršćani, i u Novome zavjetu, grčka riječ koja se najčešće rabi za prijevod hebrejskih riječi za spasenje jest *sōzō* i njezine izvedenice. One naglašavaju duhovno, moralno i eshatološko izbavljenje. Bog svojim djelovanjem izbavlja ljudska bića od grijeha i Sotone, patnji i smrti. Sukladno Starome zavjetu, u kojem je spasenje prošlo, sadašnje i buduće, osoba koja doživi Božje spasenje bila je spašena (Rim 8,24; Ef 2,5.8), spašena je (1 Kor 1,18; 15,2) i bit će spašena (Mt 24,13; Rim 5.9.10). Nasuprot onima koji smatraju da je bit spasenja u prošlosti ("ostvarena eshatologija") ili sadašnjosti (egzistencijalistička gledišta), mi moramo naglasiti i buduće spasenje, jer se u Novome zavjetu približno petina tekstova s riječima iz skupine *sōzō* odnosi na spasenje na svršetku vremena.

Osim skupine *sōzō*, Novi zavjet rabi i riječ *lytroō* i njezine izvedenice *lytron*, *lytroomai*, *antilytron*, *lytrōsis*, *lytrōtēs* i *apolytrosis* (izraz od najvećeg značenja). Ova skupina riječi govori o slobodi koja je omogućena Božjim djelovanjem u Isusu Kristu. Ponekad, kao u određenoj uporabi riječi *lytroō* u Septuaginti (Ps 31,6; 103,4; Iz 43,1) ili nekim novozavjetnim tekstovima, nema nagovještaja plaćanja ili otkupa (Lk 24,21; 21,28; Rim 8,23; Ef 4,30). U drugim je slučajevima jasno spomenuta cijena (Rim 3,24.25; Ef 1,7; 1 Pt 1,18.19). Zbog toga puno značenje ove riječi obuhvaća tri misli: ropstvo, slobodu i (često) cijenu. Skupini riječi *lytroō* slična je riječ *rhyomai* u značenju "izbaviti", "osloboditi", "spasiti" ili "sačuvati".

B. Povijesni karakter spasenja

Prema Starome zavjetu, spasenje se zbiva u povijesti; ono nije mit ni obred kako je to slučaj u starim religijama na Bliskom istoku. Božje spašavanje Izraela iz Egipta vrhunski je demonstracija Njegovog spasiteljskog djelovanja i slika je Njegova spasenja u budućnosti. Tvrdnja u Izaiji 43,11 da postoji samo jedan Bog i Spasitelj primijenjena je u Hošei 13,4 na izlazak iz Egipta. Božja skrb za Izraela očitovala se u spašavanju iz egipatskog ropstva, izbavljenju kod Crvenog mora, skrbi u pustinji i uvođenju u Kanaan (Pnz 6,21-23; 11,3-5; 26,8.9). Izlazak iz Egipta, ostvaren Božjom snagom (Pnz 7,19), bio je središte vjere Izraela. Ovu su spasiteljsku povijest Izraelci ponavljali u izjavama vjere (6,20-24; 26,5-9; Jš 24,2-13), ponavljali u preambuli Zakona (Izl 20,2; Pnz 5,6), povezivali s glavnim blagdanima (Pnz 16,1-3.9-12; Lev 23,39-43), proslavljali u psalmima hvale (Ps 66,2-8; 78,11-16; 105; 106; 135,8.9; 136,10-16) i rabili kao ključ tumačenja za razumijevanje posebnih obreda u životu Izraela (Izl 13,3-16; posebno rr. 8.14).

Da bi spasio svoj narod iz Egipta, Bog je ubio Levijatana, simbola protubožanskih sila. U Psalmu 74,12-14 piše da je Bog smrskao glave zmaju Levijatana. U Psalmu 89,9-11 Levijatan se ponovno pojavljuje pod imenom Rahab (usp. Iz 51,9); u njemu se ponavlja uspomena na Božju pobjedu prigodom izlaska iz Egipta jer Bog suši more, satire Rahaba i rasipa svoje neprijatelje. Ono što je Bog učinio prigodom izlaska iz Egipta, On će učiniti za Izraelovo spasenje u budućnosti. Izaija 27,1 proriče da će Bog ubiti Levijatana, "zmiju hitru" ili "zmaja morskoga". Povijest budućeg spasenja, čiji je prototip izlazak iz Egipta, doći će svojem kraju kad Zmaj, zbačen s Neba (Otk 12,7-9), u pokušaju da uništi Crkvu (rr. 13-17), kao što je to učinio faraon u Egiptu, bude poražen zajedno sa Zvijeri kojoj je Zmaj predao svoju moć (Otk 13,1.2; 19,20; 20,10).

Božja spasiteljska sila koja se očitovala prigodom izlaska iz Egipta ponovno se otkrila u izbavljenju Božjeg naroda iz babilonskog i perzijskog sužanjstva (Iz 49,8-26; 44,28-45,17). Ovaj

je povratak opisan jezikom koji snažno podsjeća na izlazak iz Egipta (Iz 43,16.17; 48,21; 52,12).

Štoviše, u Novome je zavjetu spasenje u Isusu prikazano prema uzoru na izbavljenje iz Egipta. Paralele uključuju otkupljenje krvlju (Izl 12,1-13; Rim 3,24.25; Ef 1,7), izlazak iz Egipta (Hoš 11,1; Mt 2,15), "Izrael je sin moj" (Izl 4,22 – DK; Mt 3,17), broj četrdeset i motiv pustinje (Izl 16,35; 34,28; Br 14,33; Mt 4,2; Lk 4,2). Osim toga, Isusova je smrt opisana pojmom pashalnog janjeta (1 Kor 5,7; 1 Pt 1,19), a krštenje i Gospodnja večera poistovjećuju se s Izraelovim prelaskom mora s Mojsijem te dobivanjem mane s neba i vode iz stijene (1 Kor 10). Tako je izlazak iz Egipta, najveće izbavljenje prije Kristova dolaska, utkan u tkivo biblijskog prikaza povijesti spasenja. Zaključimo da Božje izbavljenje prigodom izlaska iz Egipta objašnjava prošlost Izraela, daje značenje njegovoj sadašnjosti, nadahnjuje nadu u njegovu budućnost, osvjetljuje događaje o Kristu i najranijim kršćanima daje obećanje o konačnoj pobjedi Crkve nad zlom. U svemu tome Bog je bio, jest i bit će Spasitelj. Dio ljudskih bića, kao i prigodom izlaska, treba stati i vidjeti Gospodnje spasenje (Izl 14,13.14; usp. 2 Ljet 20,17). Ono što je izlazak za Stari zavjet, to je Isusov život, smrt i uskrsnuće za Novi.

C. Od čega Bog spašava

U biblijskom prikazu spasenja Bog spašava od mnogih negativnih stvarnosti. Prvo, Bog spašava od ljudi koji su opasnost za narod. U njih ubraja zlotvore (Ps 37,40), nasilnike (Ps 140,2.5.6), krvoloke (Ps 59,3), progonitelje (Ps 7,2), opake (Ps 43,2; 144,7.8.11), mrzitelje (2 Sam 22,18), neprijatelje (Br 10,9; 2 Sam 22,4; Ps 18,4.32; Lk 1,69.71) i narode koji donose ropstvo i izazivaju sukobe (Suci 15,18; 2 Kr 13,5; 2 Ljet 20,17; Mih 6,4).

Drugo, Bog spašava od teških i opasnih situacija ili problema. U njih ubrajamo teškoće općenito (Ps 7.18; 54,8; 81,8), zla (1 Sam 10,19; Ps 107,13.19), nevolje (1 Sam 26,24), nasilje (2 Sam 22,3; Ps 22,21), bolesti (Mt 9,21; Lk 8,36), strah (Ps 34,5), (čak i strah od smrti, Heb 2,15) te samu smrt (Ps 6.5.6; 56,13; 68,20.21; 116,8; Heb 5,7).

Treće, Bog izbavlja od grešnog stanja u kojem se čovjek nalazi i od posljedica grijeha. U tom smislu Sveto pismo govori o izgubljenosti (Lk 19,10), bezakonju ili prijestupima (Ps 39,9; 51,3-11; 79,10; Mt 1,21), krivnji za prolivenu krv (Ps 51,16), pokvarenom naraštaju (Dj 2,40), sadašnjem pokvarenom svijetu (Gal 1,4), vlasti tame (Kol 1,13), podložnosti gospodaru zračnog kraljevstva (Ef 2,1-5) i Božjoj srdžbi (Rim 5,9).

D. Koga Bog spašava

Prema Svetome pismu, primatelji Božjeg spasenja su oni koji, potaknuti Božjim savezom ljubavi i milosti, uvide svoju potrebu i pokažu skrušenu ovisnost o Bogu. Oni su Ga spremni primiti. To su u Novome zavjetu ljudi vjere. Nasuprot prigovoru da spasenje po vjeri čovjekov odgovor svodi na intelektualno vjerovanje ili pristanak, biblijska vjera prihvaća sve što Bog daje i Bogu predaje sve što čovjek jest i ima. Zbog toga otkupljenje pojedinca zahtijeva pokajanje (Mk 1,14.15; Lk 3,3; Dj 2,37.38; 3,19; Rim 2,4; 2 Kor 7,10) i njegove plodove (Mt 5,1-11; Lk 3,7-14). U skladu s ovim, hebrejska Sveta pisma prikazuju Boga kako spašava one koji Ga se boje (koji Ga štiju) i koji Mu se nadaju (Ps 33,18-22), koji se uzdaju u Njega (Ps 22,5.6; 86,2), koji Ga prizivaju (Ps 55,17; 107,13), koji su ponizni i skrušeni (Ps 34,19; Job 22,29), koji čekaju na Boga (Iz 25,9) i u Njemu traže okrilje (Ps 37,40), koji su vjerni savezu (Hab 2,4), koji su čestita

srca (Ps 7,11) i istu Božje naredbe (Ps 119,94). Dakle, u svjetlu svekolikog biblijskog nauka, vjera koja prihvaća spasenje jest kretanje srca, uma i života prema Bogu. Vjera i vjernost dvije su strane iste kovanice odnosa s Bogom.

E. Potreba ljudskog roda za božanskim spasenjem

1. Stvarnost i posljedice grijeha

Grieh je glavni ljudski problem za koji je jedino rješenje božansko spasenje. (Za temeljitu obradu grijeha vidi Grieh.) Začet u oholosti i želji da bude kao Bog (Post 3,4; Iz 14,1-20; Ez 28,1-19), grieh je sveopća stvarnost (1 Kr 8,46; 2 Ljet 6,36; Job 4,17; Ps 141-3; Prop 7,20; Iz 9,17; Dn 9,11; Rim 3,9-11-23; 5.12-19; 1 Iv 1,8-10). On je uzročnik sveopće osude i smrti (Rim 5,14-18; 6,23; Jak 1,15).

2. Narav grijeha

Budući da je spasenje tako izravno povezano s postojanjem grijeha, moramo objasniti značenje grijeha da bismo jasnije razumjeli narav spasenja.

a. Grieh je djelo. Prvi i najneposredniji način na koji se grieh očituje jest zlodjelo. Grešna djela čovječanstva opisana su u Rimljanima 1,18-3,20. Čak su i navodno pravedna djela slična prljavoj haljini (Iz 64,5).

b. Grieh kao pokvarenost srca. Međutim, grieh je više od zlodjela. On može završiti kao djelo, ali počinje sklonošću srca. Sveto pismo svjedoči da je grieh iskvarenost čovjekova srca i volje, moralne naravi i unutarnjeg bića. Veličina čovjekove okaljanosti rječito je opisana u Postanku 6,5; Izaiji 1,5.6; 29,13; Jeremiji 11,8; 16,12; Mateju 7,18-23 i Jakovu 1,14.15; 4,1.2.

c. Grieh kao sila koja zarobljava. Biblija u Rimljanima 5-8 opisuje grešne postupke kao posljedicu življenja pod vladavinom tuđinske i zle sile koja zarobljava. Uvijek u jednini, osim u Rimljanima 7,5, grieh je prikazan kao kralj ili gospodar (Rim 5,12-14.21) kojemu se ljudi pokoravaju i poslušno služe (Rim 6,6.12.13). Kao nemilosrdni tiranin ili zao nadglednik, grieh drži ljude u ropstvu (rr. 6.16-18-20; 7,14) i daje im plaću (Rim 6,23). Kao demon može nastaviti u čovjeku (Rim 7,17.20), zavesti ga (r. 11) kao što je zmija zavela Evu (Post 3,13), pa čak i prouzročiti njegovu smrt (Rim 6,16.23; 7,11.14). Čovječanstvo on tlači nametanjem vlastitih zakona (Rim 7,23; 8,2) ili podmuklim provođenjem vlastite razorne nakane preko Božjeg zakona (Rim 7,8.11.13; usp. 1 Kor 15,56). On može drijemati i odjednom oživjeti potičući grešne strasti na djelo (Rim 7,5-9). Grieh je sila koja se protivi Bogu (Rim 6,23) i, poput zločinca, potpada pod Božji sud (Rim 8,3). U pojmu grijeha kao sile nalazi se paradoks da je grieh nešto što činimo, a ipak prethodi našim postupcima i njih predodređuje. Kad sagriješimo, to smo učinili mi, a ipak ne mi sami (Rim 7,17.20). Zbog toga u onome što činimo mi ustvari djelujemo silom grijeha koja gospodari nama.

3. Potreba za spasiteljem od grijeha

Kad grieh smatramo učinjenim zlodjelom, grešnik je pozvan da se pokaje, prizna grijeh, krsti se i primi oprost grijeha i očišćenje od krivnje (Dj 2,38; 2 Pt 3,9; 1 Iv 1,9). To je opravdanje.

Kad grieh smatramo zlom sklonošću srca ili volje, grešniku je potrebno novo srce i postojan duh (Ps 51,12). Bog obećava ove darove (Ez 11,19; 36,26). U ovom je slučaju riječ o obnovi,

obraćenju i posvećenju.

Kad grijeh smatramo smrtonosnom silom koja zarobljava – što je radikalizacija pojma grijeha kao zlog srca – potrebno je više je od pokajanja, oprosta i promjene srca. Potrebno je promijeniti gospodara; umjesto grijeha i smrti, za gospodara valja prihvatiti Krista i život (Rim 6). Prava sloboda postoji samo pod Kristovom vladavinom.

Sažeto rečeno, grešnikove potrebe u odnosu na tri aspekta grijeha jesu oprost, obnova i sloboda pod novim Gospodarom. Ovo je srž biblijske poruke o spasenju i time ćemo se pozabaviti u dijelu III.

II. Božanski plan spasenja

A. Božja odluka u vječnosti

Spasenje čovjeka nije posljedica neke božanske primisli ili improvizacije koja je proistekla zbog neočekivanih događaja nakon pojave grijeha. Naprotiv, ono proistječe iz božanskog plana za čovjekovo otkupljenje, načinjenog prije postanka svijeta (1 Kor 2,7; Ef 1,3.14; 2 Sol 2,13.14) i utemeljenog na Božjoj vječnoj ljubavi prema čovječanstvu (Jr 31,3).

Božji plan obuhvaća vječnu prošlost, sadašnjost i vječnu budućnost. U njemu su sadržane stvarnosti i blagoslovi kao što su izbor i predestinacija čovječanstva kao Božjeg svetog naroda, slična Kristu, otkupljenje i oprost, jedinstvo svih u Kristu, zapečaćenje Svetim Duhom, primanje vječne baštine i proslavljanje (Ef 1,3-14). Središte ovoga plana je Isusovo stradanje i smrt, što nije slučajan događaj u povijesti, već je zasnovan na Božjoj otkupiteljskoj nakani (Dj 4,27.28). Isus je doista bio "Janje, koje je žrtvovano od postanja svijeta" (Otk 13,8 – Ša, izd. 1942.).

Sukladne stvarnosti plana spasenja jesu Isusove izjave o razlogu zbog kojeg je došao na svijet. Došao je ostvariti Zakon (Mt 5,17), pozvati grešnike (Mt 9,13), biti prijatelj odbačenih (Mt 11,19), potražiti i spasiti izgubljene (Lk 19,10; usp. 1 Tim 1,15), služiti drugima i dati svoj život kao otkup za mnoge (Mk 10,45). Sve to čini u ime svojeg Oca (Iv 5,43) i po Njegovoj volji (r. 30). Budući da je došao otkriti Boga ljudima (Iv 1,14.18; 14,7-10), On dovodi ljude Bogu (r. 6) i vječnom životu i spasenju koje Bog daje svakome tko povjeruje u Njega (Iv 3,15.17; vidi Velika borba, I. A).

B. Božji savezi u protoku vremena

1. Bit i jedinstvo Božjih saveza

Božja se vječna namjera za čovjekovo spasenje ostvaruje preko Njegovih saveza učinjenih u protoku vremena. Premda Biblija o savezu govori u množini (Rim 9,4; Gal 4,24; Ef 2,12), u Svetome pismu postoji samo jedan osnovni savez spasenja. On je po svojem karakteru obećanje – Bog daje blagoslove i spasenje bez zasluga ljudskih bića, a od ljudi očekuje vjeru i poslušnost. Srž je ovog saveza Božja nepokolebljiva ljubav o kojoj je riječ u cijelome Svetom pismu i koja je ponekad izjednačena sa savezom (Pnz 7,9; 1 Kr 8,23; Neh 9,32; Dn 9,4). Oblik množine, savezi, znači da je Bog svoje spasiteljske nakane objavio ponavljanjem svojeg saveza na različite načine kako bi zadovoljio potrebe svojeg naroda u različitim vremenima i situacijama. Svaki oblik saveza ima određenu ulogu u Njegovoj jedinstvenoj nakani spasenja.

2. Savez s Adamom, Noom i vječni savezi

Savez s Adamom odnosi se na Božje obećanje u Postanku 3,15, nazvanom protoevanđelje (prva najava evanđelja), prema kojem će, u svojem krajnjem značenju, Krist sjeme nadvladati Zloga (Rim 16,20). Savez s Noom je obećanje milosti i života. Bog se zakleo da će sačuvati stvoreni život na Zemlji (Post 6,18-20; 9,9-11). Budući da je obećanje milosrđa namijenjeno svima, ovaj je savez nazvan vječnim (r. 16). Pojam "vječni" nalazimo i u savezu s Abrahamom (Post 17,7.13.19; 1 Ljet 16,17; Ps 105,10), sinajskom savezu s naglašavanjem subote (Izl 31,16) i u savezu s Davidom (2 Sam 23,5; Iz 55,3; Ez 37,26.27), novom savezu i obećanju o obnovi Izraela (Jr 32,40, gdje se ponavlja tekst u 31,33; Ez 16,60) te u Isusovoj žrtvi (Heb 13,20).

3. Savezi s Abrahamom, sinajski savez i savez s Davidom

Savez milosti s Abrahamom (Post 12,1-3: 15,1-5; 17,1-14) temelj je cjelokupnog tijeka povijesti spasenja (Gal 3,6-9.15-18). Bog će preko Abrahamova sjemena, a to se odnosilo ne samo na njegove bezbrojne potomke, nego posebno na jednoga, na Krista (r. 16), blagosloviti svijet. Svi koji budu dio Abrahamova sjemena, ustanovit će da je Jahve njihov Bog, a oni Njegov narod. Obrezanje će biti znak (Post 17,11) već postojećeg pravog odnosa s Bogom, uspostavljenog vjerom (Post 15,6; Rim 4,9-12).

Sinajski savez, objavljen u kontekstu otkupa od ropstva (Izl 19,4; 20,2; Pnz 1-3), zajedno s Božjim žrtvenim odredbama u vezi s pomirenjem i oprostom grijeha, bio je isto tako savez milosti u kojem se ponavljaju najvažniji elementi saveza s Abrahamom (poseban odnos Boga prema svojem narodu: Post 17,7.8 s Izl 19,5.6; velik narod: Post 12,2 s Izl 19,6 i 32,10; i poslušnost: Post 17,9-14; 22,16-18 s Izl 19,5 i drugi tekstovi u Pnz). Kad je narod raskinuo sinajski savez, Mojsije moli Boga da se sjeti obećanja danih u savezu s Abrahamom (Izl 32,13). Isticanje Zakona na Sinaju posebno pokazuje da je ispunjenje saveza s Abrahamom pretpostavljalo postojanje naroda koji će poslušnošću pokazati stvarnost Božje milosti. Izrael nije mogao postati blagoslovom za svijet dok prvo ne bude živio kao narod Božji i "narod svet" (Izl 19,6).

Savez s Davidom povezan je s Abrahamovim (Ez 37,24-27) kao i Mojsijevim savezom (2 Sam 7,22-24). Prema njemu David će biti knez i kralj nad Izraelom (r. 8; Jr 30,9; Ez 37,24.25); on će sagraditi Božji dom ili Svetište (2 Sam 7,7-13; Ez 37,26-28). Na tom bi mjestu Bog, koji je u Abrahamovom i sinajskom savezu želio biti njihov Bog, a oni Njegov narod, mogao nastaviti među njima.

4. Novi savez

Obećanje novog saveza javlja se prvi put u Jeremiji 31,31-33 u okviru Izraelova povratka iz progonstva i blagoslova koje će dati Bog. Kao što je raskid sinajskog saveza (r. 32) uzrokovao odlazak Izraela u progonstvo, tako će ga obnavljanje tog saveza sačuvati i postati nadom za budućnost. Sadržaj ovog saveza bio je isti kao i sinajskog saveza. Radilo se o istom odnosu između Boga i naroda i o istome Zakonu (r. 33). Savez sa Sinaja nije bio staromodan ili zastario, već raskinut. Obnavljanje ovog saveza ovisit će o oprostima narodnih grijeha (r. 34) i jamstvu da će Bog svoj zakon saveza (i štovanje Njega, Jr 32,40) staviti u srce svojeg naroda (Jr 31,33). Ovo će dovesti do prisnog poznavanja Boga u cijelom Božjem narodu (r. 34) i do punog i trajnog ostvarenja sinajskog saveza. U Ezekielu 36,25-28 do unutarnjeg usvajanja Božjeg zakona dolazi

zbog toga što Bog obnavlja srce i u njega, kao pokretačku snagu nove poslušnosti, stavlja svojeg Duha.

U skladu s isticanjem oprosta (Jr 31,34) i Duha (Ez 36,37), Novi zavjet proširuje razumijevanje novog saveza na Kristovu krv koja donosi oprost grijeha (Mt 26,28; Lk 22,20; 1 Kor 11,25; Heb 9,15; 12,24), i na službu Duha koja donosi život (2 Kor 3,6).

5. Stari savez

“Stari zavjet” nalazimo izrijekom spomenut samo u 2. Korinćanima 3,14, ali se podrazumijeva i u Galaćanima 4,24 gdje Pavao govori o “dva zavjeta” kao i u Hebrejima gdje spominje “prvi savez” (8,7.13; 9,1.15.18), “drugi savez” (8,7) i “bolji Savez” (7,22; 8,6).

Pavlove izjave o savezima u 2. Korinćanima i Galaćanima mogu se ispravno razumjeti samo u okviru njegove rasprave protiv judaističkih protivnika koji su središtem učinili Zakon, a ne Krista. Unutar takvog polemičkog konteksta stari zavjet u 2. Korinćanima 3,14 odnosi se na Mojsijev kodeks sa Sinaja (r. 15) koji se čita s pokrivalom na očima, odnosno čita se nekristolški kao slovo. Kao takav on ubija (r. 6). Kad se u Kristu uzme pokrivalo (rr. 15.16), čovjek shvaća pravi sadržaj i značenje Zakona, što se vidi u preobražavajućoj slavi Gospodnjoj (r. 18), a ne u slavi Zakona. A povezanost s Gospodnjim Duhom, nasuprot slovu, donosi slobodu (r. 17) i život (r. 6; usp. Rim 7,6).

Na temelju izraza iz Galaćanima jasno je da se isticanje poslušnosti Zakonu nikad ne smije odvajati od zajednice s Bogom uspostavljene vjerom. Ako se to dogodi, Zakon ne postiže svoj cilj da vodi životu (kako je prvotno namijenjeno, Pnz 6,24; Rim 7,10), već osudi (Gal 3,10 citira Pnz 27,26). Iz ove perspektive trebamo razumjeti Pavlovo izjednačavanje sinajskog saveza s ropstvom u Galaćanima 4,24.25. Savez učinjen na Sinaju, koji je počivao na Božjem otkupljenju Izraela od ropstva. Njegovom obećanju da će biti njihov Bog, a oni Njegov narod i pratećim žrtvenim sustavom koji je naučavao o pomirenju i oprost, nije bio ropски sustav. Međutim, kad se Zakon odvoji od obećanja a vjera od djela, savez je izopačen, a posljedica je ropstvo, a ne sloboda. Pravi odnos između obećanja i Zakona nalazimo u Galaćanima 3,15–4,7. Ovdje Pavao tvrdi da je jedini način stjecanja opravdanja putem Abrahamovog saveza milosti, prihvaćenog vjerom. Sinajski Zakon nije bio protivan obećanju danom Abrahamu (Gal 3,21), već ga je čuvao i vodio Kristu (r. 24) “da se, po vjeri u Isusa Krista, obećano dade onima koji vjeruju” (r. 22 – JB). Funkcija Zakona kao “čuvara” prestaje kad se uspostavi zrela zajednica s Kristom (r. 25; 4,1-5).

Za Židove je razlog za uspostavu drugog ili boljeg saveza u tome što je Bog ustanovio da su obećanja naroda pod Sinajem bila manjkava jer ih je prekršio (Heb 8,8.9). Postojala je potreba za boljim obećanjima (r. 6), a Poslanica Hebrejima to objašnjava pomoću izraza o novozavjetnim obećanjima iz Jeremije 31,33, gdje Bog potvrđuje sinajski savez i obećava božansku snagu za njegovo vršenje. Osim toga, postojala je potreba za boljom žrtvom (Heb 9,23) koja je stvarno mogla očistiti od grijeha (Heb 10,2-4). Žrtveni zakoni sinajskog saveza bili su sjena budućih dobara, a ne “sam lik zbiljnosti” (r. 11 – JB). Tako je motiv prvog/drugog saveza u Poslanici Hebrejima povezan s načinom razmišljanja o obećanju-ispunjenju i tipu-antitipu.

III. Elementi spasenja

Kao što se primjećuje u I. E. 3, nužno je pozabaviti se trima rješenjima problema grijeha. Rješenje problema je u novom odnosu s Bogom, novoj sigurnosti pred Bogom i novom životu od Boga.

Prema biblijskom naučavanju, posebno kako ga je formulirao apostol Pavao, elemente spasenja možemo naći samo "u Kristu" (npr. Ef 1,1-14). Ovaj izraz, ili njegove istoznačnice koje se u Pavlovim spisima pojavljuju 164 puta, odnosi se na osobnu zajednicu s Kristom, a ne samo na pravni položaj. Ispitivanje njegove uporabe pokazuje da se radi o doživljenoj stvarnosti koja obuhvaća najprisniju moguću zajednicu između uskrslog Krista i vjernika. Budući da je vjernik sjedinjen s uskrslim Gospodinom preko Njegova Duha koji prebiva u njemu, on postaje dijelom spasiteljske Kristove smrti i uskrsnuća i uključen je u Kristovo tijelo, Crkvu. Kao rezultat, vjernik osobno prima sve blagoslove spasenja koji teku od Krista i žive u zajedništvu vjernikâ.

A. Novi odnos s Bogom

Novi odnos s Bogom obuhvaća opravdanje, pomirenje i posinjenje.

1. Opravdanje i pravednost

a. Terminologija. Glagol "opravdati" zasniva se na hebrejskoj riječi *sadaq*, koja znači "biti pravedan" i, u uzročnom (hiphil) obliku, "presuditi u prilog nečemu", "postupati pravedno" ili "proglasiti pravednim", "osloboditi", "opravdati", "vratiti pravo". Hebrejske imenice *sedeq* i *sedâqâh* znače "pravda" ili "pravednost" u smislu suglasja s odnosima koje je Bog propisao u svojem zavjetnom Zakonu. Pridjev *saddîq* znači "prav", "zakonit" ili "pravedan". Riječi koje odgovaraju ovim hebrejskim pojmovima, s istim značenjima, jesu grčki glagol *dikaioō*, pridjev *dikaiōs* i imenica *dikaiosynē*. Imenice *dikaiōsis* i *dikaiōma* znače "opravdanje", premda ova posljednja može značiti i "pravedni zahtjev".

b. Pravna pozadina opravdanja. Hebrejski i grčki glagoli potječu iz sudske prakse, što znači da ih treba razumjeti u smislu presuda koje sudac donosi u određenom slučaju. Ako sudac ustanovi nevinost optuženog, donosi oslobađajuću ili opravdavajuću presudu; ako ustanovi njegovu krivnju, presuda je osuđivanje.

Ova sudska praksa, zajedno sa zavjetnim kontekstom koji određuje odnos između Boga i Izraela, primarna je pozadina novozavjetnog nauka o opravdanju vjerom. Međutim, pozadina, premda od velikog značenja za biblijski nauk, nije sve. Sudske presude i odnosi prenose se na višu razinu opraštajuće milosti i osobnog odnosa između ljudi i Boga. Pojam Boga kao suca nadilazi, premda ne nadomješta, pojam Boga kao Oca. Pravni jezik opravdanja ulazi u teologiju neiscrpnih i preobilnih bogatstava Božjeg dara milosti u Kristu.

c. Primjeri iz prošlosti. U Svetome pismu nauk o opravdanju najpotpunije objašnjava apostol Pavao. Međutim, u svojem izlaganju apostol nalazi podlogu u Starome zavjetu i posebice u Isusovom naučavanju. Stari zavjet, koji naglašava uračunavanje pravde ili neuračunavanje grijeha (Post 15,6), izjednačavanje pravednosti s Božjim otkupiteljskim djelovanjem (Ps 31,2; 143,11.12), oprost najstrašnijih grijeha i najvećim grešnicima (2 Ljet 33,1-13; Ps 51) i nadomještanje prljave odjeće čistom ili dragocjenom (Zah 3,1-5), pruža osnovne smjernice za novoza-
vjetno tumačenje opravdanja.

Slika odjeće u Zahariji jako podsjeća na Isusovu usporedbu o svadbenom ruhu u Mateju 22,1-14. Da bi gost za kraljevu svadbenu gozbu (zemaljska ilustracija koja se odnosi na ulazak u nebesko kraljevstvo) bio prikladno odjeven, potrebno mu je svadbeno ruho. Bez njega on nema mjesta unatoč primljenom milostivom pozivu. Usporedba ne govori o tome što ovo ruho znači ili kako ga se može dobiti, no Sveto pismo na to odgovara na drugim mjestima. U Izaiji 61,10 čuje se radostan poklik: "Jer me [Bog] odjenu haljinom spasenja, zaogrnu me plaštem pravednosti." Ista je radost vidljiva u usporedbi o izgubljenom sinu, kad otac, koji prikazuje Boga, s radošću odijeva sina najboljom haljinom (Lk 15,22). Govoreći o onima koji su vjerom i krštenjem u Krista postali Božjom opravdanom djecom, Pavao u Galaćanima 3,26.27 za njih kaže: "Krista ste obukli." Prema tome, u širem kontekstu Svetoga pisma, ruho u usporedbi o svadbenoj gozbi može se s pravom smatrati Božjom pravednošću u Kristu.

U priči o farizeju i cariniku (Lk 178,9-14) Božja opravdavajuća presuda nije uvjetovana hvalisanjem vlastitom dobrotom ili ispunjavanjem zakonskih propisa, već pokajničkim duhom i ozbiljnim prizivanjem Božjeg milosrđa. Čak i kad bi ispunili svaku dužnost, ljudi bi i dalje bili beskorisni sluge (Lk 17,10). Zato je uvijek potrebna Božja opravdavajuća milost.

Isusovo naučavanje o pomirenju s Bogom vidi se u Njegovim postupcima, jer je Isus pri-mao grešnike i jeo s njima (Mk 2,15-17; Lk 15,2). Ovo se slaže s Isusovim usporedbama o traženju Boga, obnavljanju milosti, čak i za one koji su od Njega daleko odlutali (Lk 15,3-32). Isus nije rabio izraz "pravednost po vjeri" kao Pavao, ali je ovaj nauk bilo veoma važan dio Njegove zadaće i vijesti.

d. Božja pravednost. Poslanica Rimljanima, uz značajnu potporu Poslanice Galaćanima i Filipljanima, najistaknutiji je biblijski izvor za razumijevanje opravdanja vjerom. Tekst u Rimljanima 1,16.17 uspostavlja tezu čitave poslanice. Redak 16 objavljuje da je Evanđelje, naviještanje Božjeg Sina kao Krista i Gospodina (rr. 3.4), sila koja će bezuvjetno voditi svakoga tko ima spasonosnu vjeru. Redak 17 objašnjava da Evanđelje vodi k spasenju jer se u njemu otkriva Božja pravednost. Povezanost misli iz 16. i 17. retka, kao i kontrast sa srdžbom u retku 18 (usp. Rim 3,19.20 s 21), pokazuje da je Božja pravednost spasonosna stvarnost. U Rimljanima 1,18-3,20 opisana je nepravednost i srdžba od koje spašava Božja pravednost. Ovdje je oslikana strašna stvarnost ljudskog grijeha, a srdžba koja s pravom pada na grešnike prikazana je kao prošla (Bog ih je predao [Rim 1,24.26.28]), sadašnja (r. 18) i buduća (Rim 2,2-5-8-9). Zaključak ovog predmeta postignut je u sudskom prizoru u Rimljanima 3,19.20 u kojem je cijeli svijet kriv i stoga ne vrijedi nikakvo pozivanje na djela. Izgubljeno čovječanstvo očekuje smrtnu presudu, plaću grijeha (Rim 6,23). Nasuprot ovoj slici grijeha i srdžbe, tekst u Rimljanima 3,21 opet preuzima temu o Božjoj pravednosti koja započinje u Rimljanima 1,16.17. Izraz "a sada" uvodi u poništenje izgubljenosti pod grijehom i srdžbom očitovanjem Božje pravednosti koja pruža mogućnost za novi početak onima koji je prihvate vjerom (Rim 3,22).

Videnje Božje pravednosti kao spasiteljske aktivnosti slaže se sa značajnim nizom teksto-va u Starome zavjetu, posebice u Izaiji i Psalmima. U njima je Božja pravednost povezana ili poistovječena s Njegovim spasenjem ili izbavljenjem. U Izaiji 46,13 stoji: "Približio sam svoje spasenje [pravednost]. Ono nije više daleko. Neće zakasniti moje spasenje. Sionu donosim pomoć." (Ša) Tekstovi s istim značenjem nalaze se u Izaiji 51,5; 56,1; 59,16; 61,10. Poistovjećivanje je očito jer je Bog Onaj koji najavljuje "pravednost, koji ima moć da spasi" (Iz 63,1 - Ša). Do-

ista, osim Boga nema "Boga pravednog i Spasitelja" (Iz 45,21; vidi i Ps 24,5; 31,2; 40,11; 51,16; 71,15; 143,11). U nekim se tekstovima Božja pravednost dovodi u vezu s Njegovom nepokolebljivom ljubavlju ili milosrđem (Ps 36,6.7.11; 89,15).

Ovo izjednačavanje pravednosti sa spasenjem ili milosrđem u Izaiji i Psalmima biblijski je temelj za ono što je već jasno iz kontekstualnih poveznica o pravednosti u Rimljanima 1-3. Možemo zaključiti da Božja pravednost ne ukazuje toliko na neku Božju karakteristiku, koliko, u dinamičnom načinu hebrejskog razmišljanja, na božansku otkupiteljsku aktivnost koja ljudima omogućava da prijeđu iz neispravnog u ispravan odnos s Bogom. Ta je aktivnost vezana uz savez.

e. Strane opravdanja

(1) *Opravdanje je ispravan odnos s Bogom.* Onaj tko je u pogrešnom (prekinutom) odnosu s Bogom, opravdanjem uspostavlja s Njim pravilan odnos. Ovo se bolje vidi u riječima "opravdati" ili "opravdanje". Značenje ovog izraza nalazi se u grčkom korijenu dik koji omogućuje da opravdanje povežemo s pravednošću. Da su ova dva pojma sinonimi (osim tamo gdje su riječi vezane uz pravednost rabljene u strogo etičkom smislu, kao u Rim 5,7; 6,13), vidi se na dva načina. Prvo, premda Pavao svoj predmet Rimljanima najavljuje kao Božju pravednost (1,17, 3,21), on najviše govori o opravdanju. Drugo, u Rimljanima 4,5 izjednačuje opravdanje i pravednost.

(2) *Opravdanje je oslobođenje.* Značenje opravdanja izravno je povezano sa sudskom ili pravnom praksom "oslobađanja" optuženog nasuprot "osuđivanju". Ovaj suprotstavljeni par nalazimo u Ponovljenom zakonu 25,1; Izrekama 17,15; Mateju 12,37; Rimljanima 5,16.18; 8,33.34 i 2. Korinćanima 3,9. Stoga u opravdanju Bog spašava grešnike od osude za njihove grijeha (Rim 8,1) time što ih oslobađa od svih optužbi.

(3) *Opravdanje je uračunavanje pravednosti.* Najvažniji tekst za razumijevanje opravdanja nalazi se Rimljanima 4. Ovdje apostol spominje Abrahama, koga su Židovi smatrali savršenim primjerom vrline, da bi pokazao što je praotac Božjeg naroda našao i što mogu naći i njegovi potomci (rr.1-5.22-24). Ako je i najboljem bila potrebna Božja pravednost, onda je ona potrebna svima. Pavao nije čuo da se Abraham opravdao dobrim djelima u drugom retku izjavom da se nije imao razloga ponositi pred Bogom. Ovdje apostol ističe misao da nema opravdanja djelima ako se netko ne može ponositi pred Stvoriteljem. Prema tome, redak 2 pokazuje što Abraham nije našao. Treći redak, citirajući Postanak 15,6, opisuje što je našao, naime božansko uračunatu pravednost kad je povjerovao Bogu. Nizanje dokaza u redcima 1-6 pokazuje tri glavne faze: božansko obećanje blagoslova, čovjekov odgovor vjerom i božansko proglašavanje pravednosti. Drugim riječima, ovdje je vjera proglašena pravim odgovorom na Božju milost i pokazateljem pravog odnosa s Njim. Pravednost ili ispravno stanje pred Bogom ne proistječe iz obećanja ili vjere same za sebe, već iz uzajamnog djelovanja uzroka i posljedice između jednog i drugog. Obećanje potiče vjeru, a vjera prima obećanje. Argument u Rimljanima 4,3 je ovaj: ako je božanska pravednost uračunata, ona se nikada ne može smatrati čovjekovim dostignućem, već samo rezultatom Božje milosti. Četvrti redak pokazuje kako to funkcionira kod čovjeka: ljudi rade i za to dobivaju plaću, a ne milost. Peti redak, naprotiv, pokazuje kako stvari funkcioniraju kod Boga: kad čovjek u prilog pouzdanju (vjeri) u Boga koji opravdava bezbožni-

ka, prestane ulagati trud da bi postigao pravednost, ovo mu se povjerenje, odnosno vjera uračunava u pravednost.

Govoriti o opravdavanju bezbožnika ili računati ih kao pravedne bilo je revolucionarno. Za židovske suvremenike Pavao kao da je podupirao bezbožnost – otuda i optužbe protiv Pavla u 3,8 i 6,1.15 – i izravno se sukobio s hebrejskim Pismima u kojima piše da Bog ne prašta zlikovcu (Izl 23,7) i da su mrski Bogu oni koji opravdavaju krivoga (Izr 17,15). Prema ovom svjetovnom razmišljanju Bog pravednog proglašava pravednim (usp. 1 Kr 8,32). Što možemo reći na prividnu etičku dilemu koju postavljaju Pavlove riječi? Prema Psalmima, sam Bog se opravdava osuđivanjem zla (Ps 51,6). Što, dakle, jamči da On opravdava bezbožnika, a ne pobožnoga? U Psalmu 143,2 čitamo: “Ne idi na sud sa slugom svojim, jer nitko živ nije pravedan pred tobom!” S obzirom na ovu izjavu, Božja presuda nad nepravednikom može samo glasiti: “Kriv je!” Međutim, Pavao uči da se Bog sudi sa svojim nepravednim narodom i da presuda, što je nevjerojatno, ne glasi: “Kriv je.” Čime podupire ovu naizgled proturječnu tvrdnju? Prvo, moramo držati na umu da je Pavao, u skladu s retkom 2, naučavao da su svi pod silom grijeha i lišeni Božje slave (Rim 3,9.23). Prema tome, ako itko može biti opravdan, onda je to među bezbožnicima. Drugo, Pavao ne naučava samo da Bog opravdava bezbožnika, nego da opravdava bezbožnika koji se pouzda u Njega, koji Mu vjeruje. To su oni koji su pokajnički odgovorili na Božju osudu nad grijehom i jednostavno se predali na milost Njemu. To je sad novo poravnanje s Bogom, odgovor “amen” Bogu. Hebrejski glagol ‘aman, od koje potječe naša riječ “amen”, nalazi se u Postanku 15,6, tekstu kojim Pavao u Rimljanima 4,3 tvrdi da je Abraham povjerovao Bogu. Nema sumnje da je posjedovanje vjere pravilan odgovor Bogu. Treće, vjera koja opravdava, vjera je u žrtvu pomirenja koju je osigurao Bog (r. 25). Ovo se slaže s izraelskim žrtvenim sustavom prema kojemu se Božje prihvaćanje moglo osigurati žrtvom, i s onim brojnim starozavjetnim ulomcima u kojima je pokajniku zajamčen oprost (npr. Ps 51).

(4) *Opravljanje kao božanski oprost.* U Rimljanima 4,6-8 Pavao ulazi u samu srž predmeta. Nakon što je malo prije raspravljao o Abrahamu i značajnom tekstu u Postanku 15,6, Pavao sada prelazi na raspravu o Davidu i još jednom značajnom tekstu, Psalmu 32,1.2. Budući da je Stari zavjet propisao da važno svjedočanstvo moraju potvrditi dva svjedoka (Pnz 17,6), Pavao uzima Abrahama i Davida kao svjedoke iz Zakona i Proroka u prilog opravdanju vjerom (Rim 3,21). U biti uzima Davidovo svjedočanstvo ne bi li potpunije objasnio uračunavanje pravednosti Abrahamu. Čini se da on ovdje primjenjuje drugo pravilo biblijskog tumačenja rabina Hillela, *gezerah shawah*, “ekvivalentnost izražaja” (usp. Strack, 93,94). Prema ovom se načelu neka riječ ili izraz koji nalazimo u jednom biblijskom tekstu, može objasniti značenjem koje ima u drugom tekstu. Budući da se riječ “uračuna” pojavljuje ne samo u Postanku 15,6, već i u Psalmu 32,1.2, Pavao uzima ovu iz Psalama s njezinim trostrukim paralelizmom da osvijetli prvi tekst iz Postanka. Opravljanje ovdje znači oprost grijeha, pokrivanje grijeha ili neuračunavanje grijeha vjerniku (Rim 4,7.8). Drugim riječima, krivnje više nema, grijeh se na sudu više ne javlja i zato su sve optužbe odbačene. Misao da Bog ne uračunava grijeh nalazi značajnu potvrdu u 2. Korinćanima 5,19: “Bog bijaše onaj koji je u Kristu [na križu] pomirio svijet sa sobom, koji nije uračunao ljudima njihovih prekršaja.” Kao što vidimo, u srcu opravdanja je oprost.

Pojam oprosta istaknut je i u drugim značajnim izrazima i pojmovima koje Sveto pismo rabi da bi ga definiralo i objasnilo. Kao terminologija, stvarnost oprosta prikazana je u hebrejskoj Bibliji slikama pokrivanja (*kāpar* [Izl 29,36; Lev, 8,15]; *kāsāh* [Neh 4,5; Ps 32,11]), brisanja (*māhāh* [Ps 51,3]) te uzimanja ili uklanjanja (Post 50,17). Pojam pomirenja posebno je povezan s *kāpar* ali i s *nāsā*.

U grčkom tekstu Novoga zavjeta oprost je prikazan kao otpuštanje (glagol *aphiēmi* [Mt 6,12.14.15; Rim 4,7] i imenica *aphesis* [Mt 26,28; Dj 5,31; Kol 1,14]); biti milostiv (*charizomai* [Lk 7,43; 2 Kor 2,7; Kol 2,13]) ili smilovati se (*hilaskomai* [Lk 18,13 i *hileōs*, Heb 8,12]); pokriti (*kalyptō* [Jak 5,20; 1 Pt 4,8] i *epikalyptō* [Rim 4,7]); otkloniti (*apolyō* [Lk 6,37]) ili izbrisati (*exaleiphō* [Kol 2,14 povezano s oprostom u r. 13]). Misao o pomirenju nalazi se u skupini riječi *hilaskomai*.

Oprost grijeha kao uklanjanje prepreka izmirenju i zajedništvu s Bogom, od najvećeg je značenja za judeo-kršćansku vjeru. U biblijskoj nadi ono je bilo izuzetan blagoslov mesijanskog doba (Iz 43,25; Jr 31,34; 33,8; 50,20; Mih 7,18.19). Njegovo značenje treba promatrati s ljudske kao i s Božje strane. Gledano s ljudske strane, čovjekovo stanje odvojenosti od Boga i izvrgnutost Božjoj srdžbi zbog grijeha (Iz 59,2; Rim 1,18; 2,3.5.8.9), bez Božjeg oprosta može završiti samo vječnom smrću (Rim 6,23). Ako grešnik ne primi Božji oprost, Božja ljubav koja traži grešnike ostat će neostvarena i na Nebu neće biti radosti (misao iz Luke 15,6.7.9.10.23.24). Velika Božja želja za opraštanjem prisutna je u Isusovoj posljednjoj molitvi, kad na križu, unatoč užasnom zločinu protiv Njega, On moli: "Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine!" (Lk 23,34) Poruka Svetoga pisma glasi: kao u priči o izgubljenom sinu (Lk 15,11.24), Bog, kao otac koji čeka, želi oprostiti pokajanom grešniku. Kad prizna: "Oče, sagriješih Bogu i tebi" (r. 18), Bog mu ukazuje sućut i prima ga (r. 20), oprašta mu i čisti srce (Ps 51,3.4.9.11; 1 Iv 1,9).

Što se tiče dosega oprosta, Sveto pismo prikazuje Boga kao Onoga koji je od nas uklonio naše grijeha tako daleko kao što je istok daleko od zapada (Ps 103,12), koji ih je bacio u morske dubine (Mih 7,19) ili za leđa (Iz 38,17), koji ih je izbrisao (Ps 51,3.11; Iz 43,25; 44,22) i više ih neće spominjati (Jr 33,34). Kada dovrši svoje djelo, svi će grijesi biti oprašteni (Lk 7,47; Kol 2,13). Krist je umro kao žrtva pomirnice za grijeha cijelog svijeta, koja postaje djelotvorna zahvaljujući vjeri (Rim 3,25).

Preduvjeti za osobno primanje oprosta jesu pokajanje, priznanje i krštenje (Mk 1,4; Dj 2,38; 3,19; 1 Iv 1,9), vjera (Dj 10,43; Jak 5,15) te zajednica s Kristom (Ef 1,7; 4,32).

Premda je oprost svima dostupan, svi neće primiti oprost. Nema oprosta za one koji Isusovo čudotvorno djelo iscjeljivanja silom Svetoga Duha pripisuju Sotoni (Mt 12,31.32), što je neoprostivi grijeh. Kad čovjek odbaci božansku silu, Bog više ništa ne može učiniti za njegovo spasenje (Heb 6,4-6). Zato nas Biblija poziva da ne odbijemo upute "Onoga koji ih daje s nebesa" (Heb 12,25 – JB) i ne pogazimo "Duha milosti" (Heb 10,29).

Osim toga, ako oni kojima je Bog oprostio ne opraštaju drugima (Kol 3,13), ni njima neće biti oprašteno na posljednjem sudu (Mt 6,12.14.15; Lk 6,37). Takvom oprostom nema ograničenja. Isusovi sljedbenici trebaju praštati ne sedam, već "sedamdeset i sedam puta" (Post 4,23.24). Da oni koji su primili neiskazan Božji oprost trebaju i drugima oprostiti, dramatično je prikazano u usporedbi o nemilosrdnom sluzi (Mt 18,23-35). Oprostiti drugima od srca (r. 35)

nazvano je potrebom (*dei*, "trebalo je" [r. 33]). Ova usporedba snažno potkrepljuje središnju istinu Isusova nauka: "Budite milosrdni kao što je milosrdan Otac vaš!" (Lk 6,37)

(5) *Opravljanje je eshatološki život i novo stvaranje*. Opravljanje obuhvaća i dar novog života. Rimljanima 5,18 uči da Isusov čin poslušnosti na križu vodi "opravljanju, na život" (JB, doslovni prijevod *dikaiōsis zōēs*). Riječi "na život" (genitiv u grčkom) mogu se prevesti kao "životodavno opravdanje" ili "opravljanje koje se prikazuje u životu". U skladu s ovim, Rimljanima 4,17 spominje dvije velike stvarnosti kojima objašnjava puninu opravdanja: stvaranje (Bog "iz ničega stvara bića") i uskrsnuće (Bog "oživljuje mrtve"). Drugim riječima, opravdanje je novo stvaranje u kojem Bog oživljuje one koji su duhovno mrtvi (usp. Ef 2,1.5). "Ako je tko u Kristu, on je novi stvor; staro je nestalo, novo je, evo, nastalo." (2 Kor 5,17) U Galaćanima, gdje je opravdanje glavna tema, Pavao tvrdi da je ono što stvarno vrijedi pred Bogom novi stvor (Gal 6,15). Ovo se slaže s Pavlovim rabinskim naučavanjem prema kojem se neznabošca koji se obratio na judaizam, smatralo novim stvorom zahvaljujući oprostima svih njegovih grijeha. Za čovjeka koji se ujedinio s Kristom, Rimljanima 6,4 kaže da hodi u novosti života (JB; "u novosti Duha" [Rim 7,6 – JB]) misleći na eshatološki život budućeg doba. Ovaj novi život, dostupan po Duhu, novi je temelj za etičku preobrazbu jer nečiji život pod vodstvom Duha donosi plod (Gal 5,22-25).

(6) *Opravljanje je promjena gospodara*. Čimbenik bez kojega ne možemo zapaziti puno značenje opravdanja nalazimo u Rimljanima 6. Povod za pisanje ovog poglavlja bio je nerazumijevanje Pavlova nauka o opravdanju vjerom bez Zakona (Rim 3,1-4,25). Ovaj je nauk pogrešno protumačen kao da vjernici mogu bez brige činiti zlo kako bi se moglo pojaviti dobro (Rim 3,8) ili da mogu nastaviti život u grijehu kako bi se umnožila milost (Rim 6,1). Oba su zaključka bila pogrešno izvedena iz Pavlova naučavanja da su se grijesi, kad je na Sinaju bio otkriven Zakon, umjesto da nestanu – što je bilo židovsko stajalište – povećali da bi im se suprotstavila preizobilna milost (Rim 5,20). Pavlovi su židovski kritičari smatrali da je takva konstrukcija ne samo opravdanje bezbožnika, nego ravna opravdanju bezbožnosti. Pavao je napisao šesto poglavlje da objasni kako opravdanje to ne znači. Njegov je primarni argument da je u životu vjernika došlo do prijenosa ovlasti ili promjene gospodara. Grijeh je bio gospodar (rr. 17.20), ali je zahvaljujući krštenju u Kristu i Njegovoj smrti (rr. 3.4) vladavina grijeha umrla, a otpočela je Kristova vladavina. Prema pravnom jeziku u Rimljanima 8,3, Krist je osudio grijeh u tijelu; tako je grijeh izgubio parnicu. Time mu je oduzeta vlast, ili skrbništvo, nad životom onoga koji se pridružio Kristu.

Vrlo je značajno što je grčka riječ u Rimljanima 6,7, koja pokazuje da je došlo do oslobođenja od vladavine grijeha, *dikaioō*, a ona obično znači "opravdati". Kada dolazi u pasivu s prijedlogom "od" (*apo*), ova riječ znači "oslobođen" (usp. Dj 13,39), s tim što uz oprost ide oslobađanje. Paralela tomu je pasiv *eleutheroō* ("osloboditi") u kombinaciji s prijedlogom "od" (*apo*) u Rimljanima 6,18.22. Nema nikakve sumnje da je za Pavla opravdanje, uz oprost grijeha, oslobodjenje od stare vladavine grijeha. Kad se ova sloboda ostvari, ona je korijen iz kojeg niče plod posvećenja. Opravljanje je daleko snažnija stvarnost od pravne prilagodbe u nebeskim knjigama. Ono znači svrgavanje nezakonite vlasti koja sprečava razvitak posvećenog života, i uspostavu božanske vlasti koja ga omogućuje. Možda je ovo razlog što Pavao dvaput prelazi s opravdanja na proslavljanje a da pritom ne spominje posvećenje (Rim 5,2; 8,30). Opravljanje

u punom Pavlovom smislu podrazumijeva misao o posvećenju kao moralnom rastu uvjetovanim vjernikovim prijelazom pod Kristovo gospodstvo.

(7) Opravdanje kao zajednica. Opravdanje ima zajedničku kao i osobnu dimenziju. Ono stvara Božji narod. Kad se ljudi pomire s Bogom, oni stupaju u ispravan odnos jedan s drugim i postaju jedno tijelo (Rim 12,4; 15,7; 1 Kor 12,12.13; Ef 4,4.5). Tako nastaje zajednica u kojoj staleži, etničko podrijetlo, rasa i spol više nisu prepreke za zajedništvo budući da su svi Božja djeca po vjeri, jedno u Kristu Isusu i članovi Božjeg kućanstva (Lk 15,1.2; Gal 2,12; 3,26.28; Ef 2,13-19).

(8) Opravdanje je stvarnost pravednosti. Uobičajeno je reći da se zahvaljujući opravdanju, s vjernicima postupa kao da su pravedni, odnosno kao da nisu ni sagriješili. Ovo je ispravno iz dva razloga. Prvo, kad se opravdanje definira u moralnom smislu kao savršena poslušnost Božjem svetom Zakonu (Koraci prema Kristu, str. 65), ono mora značiti da se s grešnicima postupa kao da su pravedni. A budući da im je zahvaljujući Kristu umjesto smrti zajamčen život, s njima se postupa kao da nisu ni sagriješili. Drugo, izraz "kao da su pravedni" ima svoje mjesto u polemici s rimokatoličkim gledištem da u opravdanju nismo proglašeni pravednima, već smo pravedni zahvaljujući unošenju milosti i pravednosti u dušu.

Međutim, kad se pravednost ili opravdanje promatra u njegovom primarnom smislu uspostavljanja ispravnog odnosa s Bogom, sa svim spasonosnim blagoslovima koji ga prate, ne može se reći "kao da su". Kad Bog kaže da su vjernici s Njim sredilo odnose, da ih je kao njihov Gospodin prihvatio, da im je oprostio, da su se s Njim izmirili, da ih je posvojio i zajamčio im život, onda je to stvarno tako (usp. 1 Iv 3,2). Zato u smislu odnosa možemo s pravom reći da "smo već opravdani", kako je to prevedeno u Rimljanima 5,9.

f. Osnova za opravdanje. "Koliko će nas sigurnije spasiti od srdžbe sada kad smo već opravdani njegovom krvi." (Rim 5,9) Opravdanje grešnog čovjeka omogućuje i ističe Kristov križ koji smatramo pobjedonosnom žrtvom pomirenja kojom je ljudskom rodu oprostjen grijeh i izbjegnuta Božja srdžba.

Žrtveni karakter Kristove smrti prisutan je u nizu ulomaka. Jedan od najvažnijih nalazi se u Rimljanima 3,25.26. Ovdje je opisan način na koji Bog opravdava grešnika, kao i narav otkupiteljskog čina kojim se to ostvaruje (r. 24). Prema ovom tekstu Bog je poslao Krista kao žrtvu pomirnicu. Njezinu djelotvornost primamo vjerom, a cilj joj je pokazati Božju pravednost i spremnost da prijeđe preko prošlih grijeha (r. 25). Kada dođe do pokazivanja božanske pravednosti, vidjet će se da je Bog bio pravedan i da opravdava onoga koji vjeruje u Isusa (r. 26). Da bismo mogli razumjeti misao u ovom ulomku, moramo se vratiti u Rimljanima 1,16.17. Ovdje je rečeno da je naviještanje Evanđelja sredstvo pomoću kojeg Bog vodi narod vjere u spasenje jer se u Evanđelju otkriva Božja pravednost. Otkrivenje Božje spasiteljske pravednosti, izražene u sadašnjem vremenu u sedamnaestom retku, ponovno je spomenuto u Rimljanima 3,21, gdje se nalazi u prošlom vremenu, odvojeno od Zakona kao sredstva (jer Zakon može roditi samo gnjevom, Rim 4,15) i povezano je s križem (Rim 3,25). Upravo se na križu pokazuje Božja opravdavajuća milost koja oslobađa od grijeha (r. 24). Drugim riječima, spasiteljska Božja pravednost, koja se danas aktivno otkriva i nudi u Evanđelju (Rim 1,17), ista je ona pravednost koja se prvo očitovala u Isusovoj smrti kao povijesnom događaju (Rim 3,25). Kad je Bog predao Isusa kao *hilastērion* (žrtvu pomirenja), u potpunosti se očitovala

Božja spasiteljska pravednost. Uporabiti riječ *hilastērion* u smislu biblijskog i izvanbiblijskog dokaza, znači ukazati na žrtvu. Pravilno tumačenje pojma *hilastērion* mora voditi računa o tri glavne komponente Pavlove misli u Rimljanima 1,16–3,25. Drugim riječima, činjenica da je Bog dao Krista kao žrtvu, ne znači da je događaj na križu, premda je povijesni, izvan Boga koji Ga potiče da bude milosrdan prema nama, već u samome Bogu kojim On izražava svoju žrtvenu ljubav prema nama (usp. Rim 5,8; Ef 5,2; 1 Iv 4,10). Bog pri žrtvovanju samog sebe nosi bol i krivnju grijeha u samome sebi i daje nam oprost. U skladu s tim, Bog nas voli ne zbog pomirenja, nego je pomirenje izvršio zato što nas voli. Drugo, Pavao naglašava još dvije komponente: činjenicu grijeha i stvarnost srdžbe. Prijevod i značenje pojma *hilastērion* mora se, dakle, pozabaviti predmetima koji su u uzročno-posljedičnom odnosu. Zbog grijeha je nužno da Bog pokaže gnjev.

Dva važnija prijevoda pojma *hilastērion* jesu "pomirenje" i "okajanje"; prva riječ ističe uklonjenje srdžbe, a druga čišćenje ili brisanje grijeha. Svaka od ovih riječi ima svoje mjesto, premda ova druga pokazuje da najveći problem nije srdžba, već grijeh koji uzrokuje srdžbu. Ako se neki grijeh može okajati, izbjeći će se gnjev. Vizualno snažan i manje apstraktni prijevod, kojim izbjegavamo sukob koji je plamtio između pristaša pomirenja ili okajanja, a na najbolji način izražava središnju točku starozavjetne službe u Svetišću, jest "žrtva pomirenja" ("pomirilište" u KS). Takav prijevod lako povezuje sva tri bitna elementa pojma *hilastērion* u Rimljanima 1,16–3,25 i izraz "svojom krvi" u Rimljanima 3,25. Ovaj izraz treba izravno povezati s pojmom *hilastērion*, a ne s izrazom "po vjeri". Stoga bi prvi dio retka trebao glasiti: "Njega je Bog izložio da svojom krvi bude žrtva za pomirenje, djelotvorna po vjeri." Pravilno razumijevanje pojma *hilastērion* pokazuje da je krvnu žrtvu prinio Bog (a nije prinesena Bogu), koji okajava grijeh i zbog toga odvraća svoj gnjev od grešnika koji prihvaća ovu žrtvu. (Vidi Krist, II. D. 3.)

Prema drugome dijelu teksta u Rimljanima 3,25 funkcija križa je da pokaže Božju spasiteljsku pravednost u postupanju s problemom "prošlih grijeha". To su grijesi cijeloga svijeta prije križa, a podrazumijevaju i sve grijehе poslije križa. Rješenje prošlih grijeha ostvaruje se zahvaljujući Božjoj spasiteljskoj pravednosti prema kojoj Krist, kao božanska žrtva za grijeh, podnosi Božju punu osudu grijeha i nudi Božje puno milosrđe grešnicima.

Prvi dio Rimljanima 3,26 paralelan je s posljednjim dijelom dvadeset petog retka – oba govore o očitovanju Božje pravednosti u Kristu kao *hilastērionu*. Žrtveni dar Njegova Sina – kojim je prikazana bezuvjetna Božja ljubav, plaćen buntovni grijeh čovječanstva i izbjegnuta Božji gnjev – pokazuje da je pravedan (*dikaiōs*) Bog koji "opravdava" (*dikaiounta*) vjernike. Ista grčka riječ u drugim oblicima uporabljena je u ovom retku da opiše Božju narav i djelo. Iz toga proizlazi da je žrtvom pomirenja Bog prikazan kao Onaj koji postupuje dosljedno svojem vlastitom pravednom karakteru, koji grijeh uzima ozbiljno, ali milostivo postupuje s grešnicima. Pružanjem milosti nije ugrozio svoju pravdu. Stajalište da je Kristova smrt bila pobjednička žrtva, potvrđeno je nizom ulomaka. Rimljanima 8,3 izjavljuje da je Krist, nakon što je uzeo obličje našega grešnog tijela, došao "radi grijeha", u značenju "kao žrtva za grijeh". Izraz "radi grijeha" (*peri hamartias*) označava u grčkoj Septuaginti žrtvu naknadnicu ili okajnicu, kao u Levitskom zakoniku 5,6,7 i Izaiji 53,10. Najvjerojatnije se ova misao krije iza tvrdnje da je Bog "njega ... učinio mjesto nas grijehom" u 2. Korinćanima 5,21. Bog je Krista učinio žrtvom za grijeh i to je učinio zbog nas. Ovo je značenje u Galaćanima 3,13 izraženo riječima: "Krist nas

je otkupio od prokletstva Zakona postavši mjesto nas proklet.” Ovo je opet u skladu s 1. Petrovom 2,24: “On ... osobno u svom tijelu naše grijehе uznese na križ.”

Isus je, prema novozavjetnom razumijevanju Njegove žrtvene smrti, rekao je da je došao “da dadne život svoj kao otkup mjesto svih” (Mk 10,45) i da kruh i vino na Posljednjoj večeri prikazuju Njegovo slomljeno tijelo i krv “koja se proljeva za sve za oproštenje grijehа” (Mt 26,26-28). Potpuno je jasno da je Isus prihvatio starozavjetnu tvrdnju da “je život živoga bića u krvi” i da je zato “krv ... ono što ispašta za život” (Lev 17,11; usp. Heb 9,32: “I bez proljevanja krvi nema oprostjenja.”). Kao što Ivan Krstitelj Isusa naziva Božjim Jaganjcem “koji uzima grijeh svijeta” (Iv 1,29), a Pavao kaže da je “žrtvovano naše pashalno janje – Krist” (1 Kor 5,7), tako Petar objašnjava da smo otkupljeni “skupocjenom krvi Krista kao nevina i bez mane Janjeta” (1 Pt 1,18.19). Ideja krvi koju ovdje nalazimo očito podrazumijeva žrtvu, kao u Rimljanima 5,9; Efežanima 1,7; 2,13; Kološanima 1,20; Hebrejima 9,12-14; 13,12 i Otkrivenju 5,9. Motiv krvi vrlo je snažan u Hebrejima, gdje apostol savršeno jasno Isusovu smrt naziva žrtvom (9,26.28; 10,11.12.14). I u Efežanima Pavao ovu smrt vidi kao žrtvu i povezuje je s Kristovom ljubavlju kad je dao sebe za nas (5,2).

Osim ovoga, mnogi drugi tekstovi potvrđuju da je Krist umro za (*hyper*) naše grijehе (Rim 5,6.8; 1 Kor 15,3; 2 Kor 5,14.15.21; Gal 1,4; 2,20; Ef 5,2; 1 Sol 5,9.10). S druge strane Rimljanima 4,25 rabi prijedlog dia, “zbog”, s glagolom *paradidōmi*, “predati”. Ova konstrukcija paralelna je Izaiji 53,12 u Septuaginti, gdje je Gospodnji Sluga “ponuđen” za naše grijehе. I Petar uzima niz izraza iz Izaije 53 i primjenjuje ih na okolnosti vezane uz Isusovu smrt (1 Pt 2,22 potječe iz Iz 53,9; izrazi u 1 Pt 2,24 iz Iz 53,4.5.12, a 1 Pt 2,25 odraz je Iz 53,6). Ovo citiranje Izaije 53, gdje je jasno da Sluga umire pobjedonosnom smrću za grešnike, pojašnjava narav Kristove smrti.

Ovo pokazuje da Isusova smrt nije samo smrt grešnika (2 Kor 5,14.15), već je i zamjenjuje jer Isus njome podnosi krivnju i kaznu, osudu i gnjev, što bi grešnici osobno morali ponijeti. (Vidi Krist, II. D. 1, 2.)

g. *Prihvatanje opravdanja*. Sveto pismo je nedvosmisleno u pogledu načina na koji čovjek prima opravdanje. Ono je moguće samo vjerom, jer dolazi od Boga preko Isusove žrtve. Budući da je Božje djelo, ono ne može biti ljudsko jer onda bi Krist umro bez razloga (Gal 2,21). Novi zavjet ne naučava krajnosti opravdanja djelima ili opravdanja sudbinom, već opravdanje vjerom.

Pavao se služi nizom izraza da pokaže kako je vjera sredstvo stjecanja novog položaja pred Bogom i novog odnosa s Bogom. Svi su ovi izrazi prevedeni “vjerom” i uključuju *ek pisteōs* (Rim 1,17; 3,30; 5,1; 9,30; 10,6; Gal 2,16; 3,7.8.11.12.24; 5,5); dia *pisteōs* (Rim 3,22.30; Gal 2,16 s *ek i dia*; 3,14; Ef 2,8); epi *pistei* (Fil 3,9 koji sadrži i dia *pisteōs*) i *pistei* (jednostavan dativ, Rim 3,28). Rimljanima 1,17 sadrži bogat izraz *ek pisteōs eis pistin* (iz vjere u vjeru), u značenju “jedino vjerom”, “vjerom od početka do kraja”. No ne nalazimo *dia pistin*, akuzativ, u značenju “na račun vjere”. Taj bi se izraz mogao zlorabiti da izgleda kao da je ljudsko djelovanje vjere temelj opravdanja, a ne božanski čin.

Ulomak u Galaćanima 2,15–3,18, gdje se spominje niz svjedoka, naglašava da se opravdanje može primiti samo vjerom. Ono obuhvaća iskustvo Petra i Pavla (2,15–21), Galaćana (3,1–5) i Abrahama (rr. 6–9), kao i svjedočanstvo Zakona i Proroka (rr. 10–12), Kristovu smrt (rr. 13.14) te savez s Abrahamom sklopljen 430 godina prije davanja Zakona na Sinaju (rr. 15–18).

U sažetku potpunih i različitih biblijskih podataka o naravi spasonosne vjere može se reći da se vjera pokorava Božjoj presudi, daru i zahtjevu. Vjera se pokorava Božjoj presudi: "Jer su svi sagriješili i lišeni su Božje slave." (Rim 3,23) Ona se pokorava Božjem daru: "A svi su opravdani darom njegove milosti, otkupljenjem u Kristu Isusu." (r. 24) I pokorava se Božjem zahtjevu: "A on je umro mjesto sviju, da živi više ne žive za same sebe, nego za onoga koji je umro i uskrsnuo za njih." (2 Kor 5,15) Spasonosna vjera uključuje vjerovanje u osnove evanđeoske vijesti (rr. 3.4; 1 Sol 4,14), povjerenje u Boga i Njegovu riječ (Rim 4,19-21) i potpunu predaju Bogu (Lk 13,25-33; Rim 1,5: "Poslušnost vjere", JB).

2. Pomirenje

a. Terminologija i osnovno značenje. Riječ "pomirenje" u biti je novozavjetni pojam i prijevod je glagola *katallassō*, ponekad *apokatallassō*, i imenice *katallagē*. Glavni tekstovi u kojima se ovaj izraz javlja jesu Rimljanima 5,10; 2. Korinćanima 5,17-21; Efežanima 2,11-19 i Kološanima 1,19-22. Unutarnji smisao ove ideje cjelovito je prikazan u posljednja dva teksta. U Efežanima 2,11-19 Pavao o neznabošcima govori kao ljudima "bez Krista" i "otuđenima od izraelskoga građanstva". Zahvaljujući Kristovoj krvi, oni koji su "nekoć bili daleko, postadoste blizu" (r. 13); oni su primili vijest mira (rr. 14.15.17), što je dovelo do prekida neprijateljstva (rr. 14.16) i ostvarenja jedinstva s Božjim zavjetnim narodom (r. 14). U Kološanima 1,19-22 Pavao naglašava pomirenje onih koji su bili "neprijatelji svojim mišljenjem" (r. 21). I ponavlja da je mir moguć zahvaljujući krvi prolivenoj na križu (r. 20). Ovi tekstovi pokazuju da je pomirenje proces kojim se ukida neprijateljstvo i obnavlja zajednica. Kad se dvije strane pomire, rat je završen, otuđenosti više nema. Zbog toga je pomirenje sinonim za mir, što govori o ponovnom povezivanju dviju strana koje su bile u ratu. To se može vidjeti iz Rimljanima 5,1-11 gdje tekst počinje s mirom, a završava s pomirenjem.

b. Odnos prema opravdanju. Pomirenje je još jedan način razgovora o opravdanju, kako to pokazuje paralelizam između Rimljanima 5,9 (opravdani Njegovom krvlju) i 5,10 (izmireni Njegovim životom). Srž istoznačnosti ovih dvaju izraza vidi se u 2. Korinćanima 5,19.21. U devetnaestom retku pomirenje je uspoređeno s Božjim neuračunavanjem grijeha i taj izraz nalazimo u Pavlovoj raspravi o opravdanju u Rimljanima 4,8. U 2. Korinćanima 5,21 pomirenje, predmet redaka 18-20, izmjenjuje se s riječju "pravednost", koja je tijesno povezana s opravdanjem. Reći "da mi u njemu postanemo pravednošću Božjom" isto je kao da smo rekli "da mi u njemu postanemo pomireni s Bogom".

c. Pomirenje kao cilj. Premda izmirenje uključuje obnavljanje odnosa s Bogom, to je prije svega objektivni, a tek onda subjektivni čin. Prema 2. Korinćanima 5,18.19.21 pomirenje je ostvareno na križu. Ovaj objektivni događaj u povijesti spasenja preduvjet je za objavu pomirenja, dok je mogućnost pomirenja ljudi s Bogom danas dostupna zahvaljujući apostolskom pozivu: "Pomirite se s Bogom!" (r. 20) U apostolskom propovijedanju već ostvareno pomirenje namijenjeno je svakome i samo čeka da zaživi u onima koji vjeruju.

U Rimljanima 5 Isus umire za ljude dok su još grešni. Ovaj spasiteljski događaj nije im dostupan dokle god se ne javi vjera. Zahvaljujući propovijedanju Evanđelja, Isusova smrt postaje pokretačem vjere. Tako piše i u Efežanima. Zahvaljujući Isusovoj smrti, koja u načelu ruši zid neprijateljstva između Židova i neznabožaca, ovi se različiti ljudi mire s Bogom. Evanđelje sto-

ga objavljuje da ljudi ulaze u novo stanje pomirenja koje već postoji "u Kristu Isusu" (Ef 2,13) koji je "naš jedini mir" (r. 14).

d. Ciljevi pomirenja. Novom je zavjetu strana misao da se Bog pridobiva za pomirenje događajem izvan Njega, koji utječe na Njega ili Ga ponovno osposobljava za zajedništvo s ljudskim rodом. Analiza tekstova koji govore o tome tko je pomiren daje neodređen odgovor. Dok koncept Božje srdžbe logično upućuje na to da se Bog miri s čovjekom, kao i čovjek s Bogom smrću Njegova Sina, to Novi zavjet posebno ne naglašava. Unatoč činjenici da se Božji gnjev javlja protiv grešnog čovječanstva, upravo je On taj koji preko svojeg razapetog Sina stvara uvjete pod kojima je izmirenje moguće. On je prisutan u toj žrtvi i poziva zabludjelo čovječanstvo da dođe k Njemu. Biblijski podaci jasno pokazuju da je pomiratelj Bog ili Krist, a mi smo pomireni (2 Kor 5,19; Rim 5,10; Ef 2,16; Kol 1,21.22).

Posljedica je Božjeg pomirateljskog djelovanja ne samo mir s Bogom (Ef 2,17.18; usp. Rim 5,1), već i mir jedan s drugim koji Krist omogućuje (Ef 2,14-16) i zahtijeva (Mt 5,23.24).

3. Posinjenje

a. Odnos prema opravdanju i posvećenju. Posinjenje je usko vezano uz opravdanje. Imati pravilan odnos prema Bogu i biti Božje dijete ide zajedno. Kao opravdanje, i posinjenje ima osnovu u zakonu i odnosi se na pravnu proceduru "postavljanja kao sina" (doslovni prijevod grčkog izraza *huiothesia*). To je povezano i s primarnim smislom posvećenja, prema kojem Bog odvaja ljude da Mu pripadaju kao narod.

b. Biblijska uporaba. U Starome zavjetu posinjenje nije jasno definirano niti je bilo redovno prakticiran običaj. Razlog tome je možda prihvaćanje poligamije od strane Izraelaca, pa nije bilo mogućnosti da tko ostane bez nasljednika, i leviratskog braka, kojim je u slučaju muževe smrti, drugi član obitelji jamčio obiteljsko naslijeđe. U Starome zavjetu ne nalazimo posinjenje ni kao službeni izraz ni kao dio zakona. Najbliži nekoj formuli bio bi izraz u Psalmu 2,7 gdje u vezi s krunidbom Božjeg kralja na Sionu (r. 6) Bog kaže: "Ti si sin moj, danas te rodih." Ono što je vrijedilo za pravog Božjeg kralja kad je stupio na izraelsko prijestolje, vrijedilo je i za Božji narod kad ga je Bog izbavio iz Egipta: "Dok Izrael bijaše dijete, ja ga ljubljah, iz Egipta dozvah sina svoga." (Hoš 11,1) Nema sumnje da Pavao misli na ovaj događaj kad kaže da je Izrael, između drugih velikih prednosti, dobio pravo na "posinjenje" (Rim 9,4).

Stoga je za novi Božji Izrael, Crkvu (Gal 6,16), bilo prirodno smatrati da u sebi okuplja posvojene članove Božje obitelji (Rim 8,15; Gal 4,5; Ef 1,5). Stvarnost posvajanja vrlo je jasna u Efežanima 1,5 gdje stoji da je cilj Božje predestinacije našeg posinjenja bio "sebi" (*eis auton*). Nevjerojatno, ali Bog je želio da Njemu pripadamo kao Njegova djeca. Vjernici doista mogu uskliknuti: "Gledajte koliku nam je ljubav Otac iskazao, da se zovemo djeca Božja. A to i jesmo!" (1 Iv 3,1) Ovo je ostvarivo zato što je, prihvaćanjem Isusa Krista i vjerom u Njegovo ime, Bog vjernicima dao pravo da se nazovu Božjom djecom, "koji nisu rođeni ... od volje muževljeve, nego – od Boga" (Iv 1,12.13).

c. Posvajanje kod Rimljana i njegovo teološko značenje. Premda Pavlova teološka uporaba pojma posvajanja proizlazi iz činjenice da Bog Izraela naziva sinom, nesumnjivo je rimski običaj posvajanja utjecao na donošenje određenih zaključaka koji su se odnosili na položaj kršćanina prije bez Boga i poslije s Bogom. Putem složene simboličke kupoprodaje, otac koji

je posvajao kupio je svojeg novog sina od njegovog pravog oca. Čim je kupoprodaja bila zaključena, sin je došao pod potpunu vlast svojeg novog oca. Ovo je moglo imati vrlo ozbiljne implikacije, ovisno o karakteru i namjeri oca koji je dijete posinio. Međutim, posvajanje je donosilo i neke značajne koristi. Potpuno odvojen od veze sa starom obitelji, sin je stekao sva prava u novoj obitelji. Na vrlo konkretan način otac posvojitelj postao je njegov novi otac. Posvojenikovi dugovi bili su poništeni i on je postao punopravni baštinik bogatstva svojeg novog oca, kao da je njegov rođeni sin. Očekivao ga je potpuno nov život i ako je imao obitelj, njegova djeca su također postala dijelom nove obitelji. Na sličan način vjernici postaju stvarna djeca nebeskog Oca, pa stoga oni ili Božji Duh uzvikuju: "Abba – Oče!" (Rim 8,15; Gal 4,6) Njihov dug grijehu je poništen i oni postaju Božji baštinici, a subaštinici Kristovi (Rim 8,17; Gal 4,7). Oni više nisu zločinci koji odgovaraju pred sućem ili robovi koji pripadaju gospodararu, već djeca Oca koji ih voli. Osim toga, njihovo sadašnje posvajanje ("već") jamstvo je eshatološke punine budućeg posvajanja ("ne još") kad će primiti nova tijela primjerena Božjem novom, budućem svijetu (Rim 8,23).

B. Nova sigurnost pred Bogom

1. Sigurnost u konačno spasenje

Premda možemo oklijevati s uporabom izraza "spašen sam" zbog pogrešnog shvaćanja milosti (zastupanja "jeftine milosti") i učenitstva ("jednom spašen, zauvijek spašen, bez obzira na to što činim"; usp. ISM 314,315,373; Isusove usporedbe, str. 100) koje može proisteći iz ove u biti ispravne tvrdnje, mi s radošću možemo potvrditi sigurnost u spasenje i osvjedočenje "da će onaj koji je počeo dobro djelo među vama dovršiti ga do Dana Krista Isusa" (Fil 1,6). Ovaj je predmet obrađen u Rimljanima 5.

Izvedeci zaključke na temelju činjenice da su oni koji vjeruju opravdani, Pavao tvrdi da sada imaju mir s Bogom, pristup milosti, radost i nadu u Božju slavu u budućnosti (Rim 5,1-3). Ova nada neće razočarati jer je utemeljena na već postojećoj stvarnosti Božje ljubavi koja se darom Duha izlila u srce (r. 5). Smisao ove ljubavi jest da je, za razliku od ljudskih bića, koja bi možda bila voljna sebe predati za dobrog ili pravednog čovjeka (r. 7), Krist umro za nas dok smo još bili moralno slabi, bezbožni, grešnici i Božji neprijatelji (rr. 6-8). Iz toga proizlazi zaključak: ako je Bog bio spreman učiniti najteže – dati svojeg Sina da opravda ili pomiri neprijatelje, koliko će više uskrsli Krist biti spreman spasiti svoje nove prijatelje od konačne Božje srdžbe (rr. 9.10). Zato se vjernici mogu radovati pomirenju (r. 11) jer ono obećava proslavljanje u budućnosti. Kako tvrdi u Rimljanima 8, apsolutno ništa ne može Božji narod odvojiti od Njegove ljubavi (rr. 38.39). Prema tome, stvarnost opravdanja uključuje i stvarnost potpune i trajne sigurnosti.

2. Vječni život sada u Božjem daru Njegova Sina

Pavlov jezik o opravdanju vjerom dopunjuju Ivanove riječi o vječnom životu proisteklom iz vjerovanja. Događaji iz Isusova života, koje Ivan naziva znacima, ukazuju na Isusa kao Mesiju i Božjeg Sina, i na stvarnost vječnog života po vjeri u Njega (Iv 20,31). Vjerovanjem u Njegovo ime, primanjem Njega, mi stječemo pravo da postanemo Božja djeca (Iv

1,12) i pravo na vječni život, život Sina (Iv 14,6) kao sadašnju stvarnost (Iv 3,36; 4,14; 5,24; 6,40.47-51.57.58; 10,27-30; 1 Iv 5,9-13). Naglasit ćemo tri teksta. Prema Ivanu 5,24 vjernik ne dolazi na sud, već je prešao iz smrti u život. U Ivanu 10,27-30 Otac i Sin ujedinjeni su u zaštiti onih koji čuju glas i slijede pravog pastira. Oni tako čvrsto drže ovce da ih nitko ne može istrgnuti iz njihove ruke i uzeti im vječni život koji Pastir daje svojim ovcama. Osim toga, riječi u 1. Ivanovoj 5,9-13 napisane su zato da bi vjernici “znali” da imaju vječni život, jer onaj koji ima Sina (s Njim je sjedinjen vjerom), ima život (r. 11). Ova sigurnost kršćanina, o kojoj govori Ivan, nalazi odjeka kod Pavla koji, govoreći o slavi koju je Bog od vječnosti odredio za vjerne (1 Kor 2,7), objavljuje da je vjernicima darovan Božji Duh kako bi “upoznali” darove koje im je Bog darovao (r. 12).

3. Sigurnost po vjeri i sud po djelima

a. Ulomci o sudu: Njihova svrha i značenje. Sveto pismo naučava da vjernicima preostaje sud prema djelima (vidi Mt 7,21-23; 18,23-35; 25,31-46; Rim 14,10.12; 1 Kor 3,13; 4,5; 6,9; 2 Kor 5,10; Gal 6,7.8; Ef 5,5.6; 1 Sol 4,6; Heb 10,26-31) premda je opravdanje dovršeno bez djela (Gal 2,16; Rim 3,20; Tit 3,5). Ovi nas tekstovi upozoravaju ne samo da ne živimo životom koji bi izazvao osudu, nego i da se ne damo prevariti mišlju da nema suda.

Premda se oni koji održe zajednicu s Kristom utemeljenu na vjeri, ne trebaju plašiti Božjeg suda niti biti zabrinuti za spasenje, iz različitih tekstova o sudu jasno je troje: (1) kršćani, točnije oni koji su opravdani vjerom, dolaze na sud, (2) sudi se prema učinjenim djelima i (3) one koji su priznali Krista očekuju dvije moguće sudbine: vječni život ili smrt. Međutim, nitko ne mora biti izgubljen. Pravi razlog za postojanje tekstova o sudu jest spriječiti takvu mogućnost poticanjem ljudi na vjernost Bogu koji je bio njima vjeran.

Kao što biblijski tekstovi o Božjoj ljubavi i milosti ne dopuštaju stvaranje pogrešnog zaključka: “Nikad potpuno spašen, bez obzira na to što je Krist učinio”, tekstovi o sudu ne dopuštaju ni zablude: “Jednom spašen, zauvijek spašen, bez obzira na to što činio.” Spasenje je uvijek dar, ali dar ne ostaje ako odbacimo Darovatelja kao gospodara svojeg života.

b. Kristološka premisa suda. Odnos između opravdanja vjerom i suda prema djelima najbolje ćemo razumjeti u kristološkom okruženju odnosa između Isusa kao Spasitelja (isticanjem Božjeg dara) i Isusa kao Gospodina (isticanjem Božjih zahtjeva). Veličati Njegov dar znači veličati Njegove zahtjeve. Što temeljitije čovjek razumije i prihvaća Božju ljubav koju je pokazao u Spasitelju, to se u njemu više rađa život ljubavi, učenništva i službe Gospodinu.

Samopožrtvovna Kristova ljubav, otkrivena u Njegovom životu i smrti, srž je Njegove vladavine i temelj moralnog razumijevanja. Ono što trebamo učiniti za Njega možemo odrediti prema onome što je On učinio za nas. Pozvani samo da ljubimo jedan drugoga kao što je Krist ljubio nas (Iv 13,34; Ef 5,25), da opraštamo kao što je Krist oprostio nama (Mt 18,32.33; Ef 4,32) i živimo novim životom u skladu s Duhom koji nam je dao život (Gal 5,25). Tako je u Kristovom činu samožrtvovanja ostvareno otkupljenje i objavljen poziv na učenništvo.

Život u skladu s Božjim zahtjevima nije pokušaj spašavanja vlastitim djelima. To znači oblikovati život sukladno izbavljenju koje donosi Krist. Nespremnost da živimo u skladu s Njegovim zahtjevima znači odbaciti Ga kao Mesiju i Njegovo kraljevstvo.

Sve ovo znači da sigurnost u Kristovu ljubav i spasenje ima ključnu ulogu u življenju za Krista i oponašanju Njegove ljubavi. Ova sigurnost nas neće navesti na grijeh (Rim 3,8; 6,1.15); ona je nužan temelj za novi moralni život (rr. 3,4; 7,4; 8,2-4).

c. Rješenje napetosti. Napetost koja vlada između opravdanja vjerom i suda prema djelima ostaje bez obzira na više ponuđenih rješenja. Prema prvoj zamisli neki smatraju najvažnijim opravdanje vjerom, a sud prema djelima ostatkom židovske apokaliptičke misli. Ovakvo gledište ne vodi računa o učestalosti i povezanosti tekstova o sudu u Novome zavjetu i njihovoj primjeni na vjernike. Prema drugoj zamisli, tekstovi o sudu, umjesto da pozivaju na pokajanje i vršenje Božje volje, svedeni su na prikaz onoga što ljudi ne mogu učiniti pa im je zbog toga potreban božanski oprost. Ona zanemaruje biblijski nauk prema kojemu oni kojima je oprašteno trebaju vršiti Božju volju, a to ne čine samo nerazumni koji nisu utemeljeni na Isusovim riječima (Mt 7,21.24-27; 18,32.33; Iv 8,11). Prema trećoj zamisli, razlikuje se početno opravdanje vjerom i konačno opravdanje savršenim djelima. Ovakvo gledište zaboravlja da će Božja milost biti potrebna i na sudu (Mt 5,7). Prema četvrtom mišljenju, budući da je već izrečena Božja opravdavajuća presuda, posljednji sud nad vjericima ne može raspravljati o spasenju ili propasti, već samo o stupnjevima blaženosti na Nebu. Takvo se razumijevanje ne slaže s opisom izgubljenosti nekih koji tvrde da su vjernici (Mt 7,21-23; 18,32-35; Iv 15,6; Rim 8,13; 1 Kor 3,17; 6,9; 10,6-12; Gal 5,19-21; Ef 5,5,6; 1 Sol 4,6; Otk 21,8.27; 22,15), niti sa šutnjom Svetoga pisma o nekakvoj hijerarhiji na Nebu.

Boljim gledištem, koje ozbiljno uzima u obzir sve biblijske činjenice, možemo smatrati dinamično, povijesno gledište spasenja. Prema njemu postoje dva pola biblijskog nauka, s početkom spasenja ("već") i dovršenjem spasenja ("još ne"). Činjenica je da postoji jedno opravdanje i to samo vjerom (Rim 1,17), koje prati vjernika od začetka vjere do konačnog suda; ono svoje postojanje potvrđuje plodovima. Na sudu Bog traži opravdanje s njegovim plodom, ne u smislu "vjera plus djela", već opravdanje kao izvor posvećenog života. Ako se ne posveti dužna pozornost sudu po djelima, zanemaruje se element povijesti spasenja "ne još", koji ukazuje na sve veće značenje križa dok ne bude uništen svaki neprijatelj i Krist ne postane Gospodin u svemu (usp. 1 Kor 15,24.25). Sud prema djelima naučava da križ dovodi vjernike pod Kristovu vladavinu u kojoj je On Gospodin, ali i Spasitelj. On ispituje jesmo li Njegovo djelo, stvoreni za dobra djela koja je On planirao za nas (Ef 2,10 – JB). Tajna posljednjeg suda u odnosu na djela sadržana je u Isusovoj tvrdnji: "Blago milosrdnima, jer će postići milosrđe!" (Mt 5,7) i prikazana u usporedbi o nemilosrdnom sluzi (Mt 18,23-35). Paradoksalna je istina da je milosrđe za milosrdne. Nasuprot židovskom naučavanju da će mjerilo po kojemu će se suditi na posljednjem sudu biti pravda bez milosrđa (2. Ezdrina 7,33), Isus je naučavao da će milosrđe biti ukazano onima koji su bili milosrdni drugima. Milosrdnima je potrebno milosrđe jer, premda možemo oponašati Kristov karakter i jako mu se približiti, mi ga nikad ne možemo dostići (2T 549.628). Zato je na sudu potrebno dvoje: (1) moraju se vidjeti plodovi opravdanja i (2) opravdanje mora nastaviti s opraštanjem.

d. Posljedica sigurnosti. Na osnovi svega možemo zaključiti: ako opravdanje jamči sigurnost, sud ga čuva od opasne iluzije da je sigurnost moguća bez prisne zajednice s Kristom i hoda s Njime. Dobra djela ne daju sigurnost, ali je daje Onaj koji na njih potiče. Prema 1. Korinćanima 10,1-12 sve je bilo dobro dok su Izraelci slijedili Krista Stijenu, ali kad su poželjeli

zlo, uslijedila je propast. Ovaj sud nad duhovno privilegiranim Izraelom pokazuje da oni koji misle da im je spasenje sigurno a preziru Kristovu vlast, trebaju paziti da ne padnu (rr. 11.12). Unatoč svojoj sigurnosti, moraju shvatiti da su kao Božja djeca sigurni samo kad ostaju izloženi kušnji. Biblijski nauk o sudu podsjeća vjernike na to i postavlja odgovarajući temelj pravoj sigurnosti, da žive za Onoga koji je za njih umro i uskrsnuo (2 Kor 5,15; vidi Sud, II. D).

C. Novi život od Boga

Postoji niz procesa koji mijenjaju život; omogućuje ih Krist kao Spasitelj snagom Duha, a Krist kao Gospodin čini ih potrebnim.

1. Obnova

a. Temeljni koncept. Obnova se odnosi na Božji stvaralački proces u kojem netko, po svojoj naravi nesposoban da shvati i ostvari ono što je duhovno (1 Kor 2,14–3,3), postaje duhovnom osobom koja cijeni Božju riječ i počinje živjeti u skladu s njezinim propisima. Zato obnova podrazumijeva buđenje u duhovni život i njegov napredak. Grijeh je čovjeka osudio na ropstvo; samo Božja intervencija može donijeti slobodu. Budući da su navikli na zlo, ljudi nisu u stanju činiti dobro (Jr 13,23). Oni to mogu željeti, ali u tome neće uspjeti jer je zlo uvijek nadohvat ruke (Rim 7,18.21). U takvoj situaciji (rr. 5.9.11.12; Ef 2,1) čovjek može oživjeti i postati pripravljen za dobra djela samo zahvaljujući Božjoj ljubavi bogatoj milosrđem (Ef 5,4.5.10).

b. Uporaba u Bibliji. Stari zavjet ne poznaje posebnu riječ za obnovu, ali o njoj govori kao obrezanju srca: “Jahve, Bog tvoj, obrezat će tvoje srce, srce tvoga potomstva, tako da ljubiš Jahvu, Boga svoga, iz svega srca svoga ... i da živiš.” (Pnz 30,6; usp. 10,16; Jr 4,4). Zato Pavao pravo obrezanje opisuje kao “ono koje je u srcu – po duhu, a ne po slovu” (Rim 2,29). Zatim dodaje da se vjernici obrezuju “obrezanjem Kristovim: odlaganjem tijela” (Kol 2,11) i pritom misli na lomljenje Kristova tijela na križu.

Prema jednoj varijanti obrezanja srca Bog svojem narodu daje novo srce i nov duh koji im omogućuju da hode Njegovim putovima (Ez 11,119.20; 18,31; 36,26.27). Stoga je obnova prije svega promjena srca koju slijedi promjena života. To je u suglasju s obećanjem novog saveza u Jeremiji 31,33: “Zakon ću svoj staviti u dušu njihovu i upisati ga u njihovo srce.” (usp. Jr 24,7; 32,39.40) Psalmist moli da ovo doživi: “Čisto srce stvori mi, Bože, i duh postojan obnovi u meni.” (Ps 51,12)

Novi zavjet izražava stvarnost obnove i na druge načine. Ivanovo evanđelje ističe da su oni koji su stekli pravo da vjerom u Njega postanu Božja djeca (1,12), rođeni ne ljudskim činom ili namjerom, već voljom Božjom (r. 13). Činjenica je da bez rođenja odozgo, odnosno bez krštenja vodom i Duhom, nitko ne može ući u Božje kraljevstvo (Iv 3,3.5). Samo Duhom može doći do promjene u kojoj tijelo i prirodne osobine prelaze u duh i duhovne osobine (r. 6). Djelovanje Duha slično je vjetru koji puše gdje hoće, a to čovjek ne može predvidjeti. Zato je proces obnove Božje djelo, izvršeno nedokučivom mudrošću Njegove sile.

Tekst u Titu 3,5, koji sadrži slične misli kao i Ivan 3,5, govori o “kupelji ponovnog rađanja” (*palingenesia*, od *palin*, “ponovno”, i *genesia*, “rođenje” ili “postanak”) i obnovi (*anakainōsis*, doslovce “biti ponovno nov”) u Svetome Duhu. Ovdje je vidljiva povezanost krštenja i Duha. Tako se i u Ivanu 3,5 moramo podsjetiti na Isusovo krštenje, kad je Duhom bio ovlašten za

službu. Misao o obnovi u Titu 3,5 slaže se s Kološanima 3,9.10 gdje stoji da su vjernici "svukli starog čovjeka s njegovim djelima, a obukli novoga koji se uvijek obnavlja [*anakainoō*] za pravu spoznaju prema slici svoga Stvoritelja". Sličnu misao nalazimo u Efežanima 4,22-24. I ovdje su vjernici pozvani da svuku starog čovjeka i obuku novoga, pa se uspoređuje stari čovjek, iskvaren varavim požudama, s novim, koji se obnavlja duhom (*ananeoō*). Osim toga Pavao kaže da je novi čovjek "stvoren" (*ktizō*) na sliku Božju. Time podsjeća na stvaranje Adama u početku. Spomen na Božju stvaralačku silu prisutan je i u Efežanima 2,10 gdje stoji da su vjernici Božje djelo, stvoreni za dobra djela.

U 1. Petrovoj misao o novorođenju javlja se u složenom glagolu anagennaō (1,3.23), koji je u trećem retku povezan s Kristovim uskrsnućem, i u pridjevskoj frazi "tek rođena dječica" u 2,2 ("novorođenčad", JB). Petar želi reći da se od kršćana kao novorođenih beba očekuje da zahvaljujući duhovnoj prehrani rastu u spasenju. Zbog toga se obnova ponovno odnosi na Božju silu koja rađa novi život i potiče rast.

Sveto pismo naučava da je obnova moguća Božjom voljom (Iv 1,13), Božjim Duhom (Iv 3,5; Tit 3,5) i Božjom riječju i prikazana je kao propovijedanje riječi Evanđelja (Jak 1,18.21; 1 Pt 1,23.25).

Kao što vjernici danas doživljavaju obnovu, tako će na kraju vremena svijet biti nanovo stvoren (*palingenesia*, Mt 19,28) istom silom koja danas radi na duhovnoj obnovi (Rim 8,21).

2. Pokajanje i obraćenje

a. Izrazi kojima je opisano pokajanje. "Pokajanje" je još jedna riječ koja ukazuje na promjenu. Ona je izvedena iz niza hebrejskih i grčkih riječi. U hebrejskom postoje dvije osnovne riječi. Jedna je glagol *nāham*, koja se obično odnosi na promjenu Božjeg ponašanja i postupanja prema narodu (Post 6,6; Izl 32,14). Ono prije svega ovisi o spremnosti ljudi da se pokaju (Jr 18,8). U tom se slučaju Božja srdžba mijenja u milostivost (Jl 2,13). U drugom slučaju Bog se predomislio s obzirom na dobro koje im je namislio učiniti (Jr 18,10). Osim ovog značenja, riječju *nāham* izraženo je žaljenje ili kajanje zbog stvaranja ljudi koji su se okrenuli zlu (Post 6,6). (Njome se može izraziti i ljudsko žaljenje zbog zla, Suci 21,6.15; Jr 31,19.) Još jedan razlog Božjeg mijenjanja odluke jest posredovanje za Njegov narod, kao kad je Mojsije molio Boga da odustane od kažnjavanja naroda (Izl 32,12) i da se sjeti svojeg Saveza prema kojem će ih umnožiti i dati im zemlju (r. 13). Bog je odgovorio tako što se prestao gnjeviti (r. 14).

Drugi hebrejski izraz je glagol *šûb* kojim Bog moli svoj nevjerni narod da se odvrati od grijeha (1 Kr 8,35; Neh 9,35; Iz 59,20; Ez 3,19) i vrati Savezu (Pnz 4,30; Neh 1,9; Jr 3,14; 4,1). Ponekad su *šûb* i *nāham* sinonimi (Izl 32,12 prevedeni kao "odvrati" i "žao", Ša).

U grčkom tekstu Novoga zavjeta glavna riječ za pokajanje je glagol *metaneoō* ili imenica *metanoia*; oni sadrže primisao o novoj procjeni koja dovodi do "pokajanja" (Mt 3,8 – Ša, izdanje 1942.). Glagol *metamelomai*, kao hebrejski *nāham*, izražava kajanje ili žaljenje zbog grijeha (Mt 21,29.32), ali može značiti i promjenu misli (2 Kor 7,8). Grčke riječi koje su tijesno povezane s idejom pokajanja jesu glagol *epistrephō*, "vratiti", "obratiti" (Lk 1,16.17; Dj 11,21) ili "vratiti se", "obratiti se" (Lk 22,32; Dj 3,19; Jak 5,20) i imenica *epistrophē*, "obraćenje" (Dj 15,3).

b. Značenje i sadržaj pokajanja. Pokajanje, tako prisutno u ideji suda kod proroka (Hoš 6,1; Jl 2,1-14), bilo je srž vijesti Ivana Krstitelja (Mt 3,2; Mk 1,4) i važan dio Isusova nauka (Mk

1,14.15); njime se služio apostol Pavao (Dj 26,20; Rim 2,4), a Ivan ga zahtijevao u Otkrivenju (2,5.15.21.22; 3,3.19); ono je bilo u srži judaizma kao i monoteizma. U Svetome pismu ovaj je pojam osnova spasenja. U njemu nalazimo niz važnih čimbenika.

Dva su elementa nužni preduvjeti za pokajanje. Prvi je priznanje čovjeka da je grešnik (Ps 51,5.6; Lk 15,18.19), a drugi žaljenje slomljenog srca (Jl 2,12.13) jer "žalost, koja je po Bogu, rađa stalno spasonosno pokajanje" (2 Kor 7,10 – Ša, izd. 1942.).

Kod pokajanja je bitna promjena uma. Grešnik iz potpuno novog ugla vidi svoj položaj, odnose, pobude, vrijednosti i grijeha. Isus je za izgubljenog sina rekao: "Tada dođe k sebi" (Lk 15,17); ovim je želio reći da prije nije bio pri sebi, zdravog razuma. Grijeh uključuje bezumlje i ludost. Pokajati se znači uvidjeti da smo bili u krivu. Međutim, pokajanje je više od promjene uma, što je inače bio tipičan način grčkog razmišljanja. Prema praktičnom hebrejskom shvaćanju, to je promjena smjera, okretanje i vraćanje izvoru života i moralnom razumijevanju. To je bio razlog što se izgubljeni sin, kad je došao k sebi, odlučio vratiti ocu (r. 18). Kao što iz ovog događaja vidimo, pokajanje obuhvaća okretanje od grijeha i povratak Bogu (Dj 9,35; 11,21; 15,19; 26,20; 2 Kor 3,16; 1 Sol 1,9; 1 Pt 2,25) te pravednost koju On zahtijeva i daje. Okretanje je ključna misao. U vrlo rječitom pozivu Bog kaže Ezekielu: "Nije meni do smrti bezbožnikove, nego da se odvrati od zloga puta svojega i da živi! Obratite se, dakle, obratite se od zloga puta svojega! Zašto da mrete, dome Izraelov!" (Ez 33,11; usp. 18,30-32). Kad se vrati, narod će ustanoviti da je Bog "nježnost sama i milosrđe ... bogat dobrotom" (Jl 2,12.13).

Rezultat odvratanja od grijeha i povratak k Bogu Biblija naziva plodovima "koji odgovaraju" pokajanju (Lk 3,8). U njih ubrajamo sućut, darežljivost, poštenje i nenasilje ili miroljubivost (rr. 10.14; usp. popis u Ez 33,14.15).

Prema tome, pokajanje znači potpunu i radikalnu preobrazbu života. Ono nije samo preduvjet za obraćenje, nego promjena na najdubljoj razini. Kao takvo vodi k spasenju (2 Kor 7,10) i životu (Dj 11,18).

c. Pobuda za pokajanje. Postoje dva glavna poticaja na pokajanje. Prvi je stvarnost suda i njegovo naviještanje. Ovo vidimo u spisima proroka, u vijesti Ivana Krstitelja (Lk 3,7.9), Isusa (Lk 13,1-5), Pavla (Rim 2,3.5) i Ivana (Otk 2,16.22). Upozorenja na sud su pozitivna, a ne negativna jer im je cilj sačuvati narod od suda. Božje opomene namijenjene su spašavanju, a ne uništenju života.

Najsnažniji poticaj na pokajanje je Božja ljubav i dobrota. Pavao izjavljuje: "Ne znaš li da te dobrota Božja dovodi pokajanju?" (Rim 2,4 – Ša, izd. 1942.) Petar se slaže u tome da Bogu nije do toga "da se tko izgubi, nego svi da se pokaju" (2 Pt 3,9 – Ša, izd. 1942.). Kad u Svetome pismu čitamo o Božjim ozbiljnim pozivima grešnicima da se vrate Njemu i prime život namjesto smrti (Ez 33,11; Jl 2,12), pozivima koji su izričito povezani s Božjom milošću, milosrđem i nepokolebljivom ljubavlju (Jl 2,13), jasno je da je Božja ljubav prema grešnicima osnovni temelj za pokajanje. Kad Sveto pismo prikazuje radost na Nebu za grešnika koji se kaje (Lk 15,6.9.23.32), time snažno pokazuje da Božja ljubav potiče na pokajanje. A kad izgubljeni sin postane svjestan dobra što ga je ostavio u očevoj kući, dobra koje se sada očituje u očevoj sućuti kad se vratio, postaje očito da je Božja ljubav uzrokovala pokajanje koje je, pak, čovjekov odgovor na ljubav.

Božja ljubav postaje djelotvorna u srcu kad Njegov Duh usmjeri grešnika na Kristov križ (Rim 5,5-8). Kad Isus bude podignut sa zemlje, sve će ljude privući k sebi (Iv 12,32.33). On je bio Jaganjac Božji "koji uzima grijeh svijeta" (Iv 1,29). Prilika za pokajanje nastaje samo onda kad se propovijeda ova vijest. Pokajanje je dar (Dj 5,31; 11,18; KS umjesto "pokajanje" stalno prevodi "obraćenje") jer je ono od Boga potaknuta reakcija na obećanje o spasenju koje je ponudio Bog ljubavi i milosti.

3. Posvećenje

Posvećenje ili svetost jedan je od najčešćih, najvažnijih i najobuhvatnijih pojmova u Sveto-me pismu. Ono je povezano s Bogom i čovjekom; s odnosima, bogoslužjem i moralnim zasadima; sa svakim životnim razdobljem, bilo u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti, i sa svakim elementom vezanim uz svijet, uključujući vrijeme i prostor, predmete i rituale. Toliko je važno da se vjernicima savjetuje da teže "za posvećenjem bez kojega nitko neće vidjeti Gospodina" (Heb 12,14).

U hebrejskim Pismima ovaj pojam nalazimo kao glagol, *qādaš*, "odvojiti, posvetiti" ili "učiniti svetim" (približno 170 puta); kao imenicu, *qōdeš*, "svetost" (oko 470 puta) i kao pridjev, *qadôš*, "svet" (gotovo 120 puta). U grčkome tekstu Novoga zavjeta ovaj se pojam pojavljuje u obliku glagola *hagazō*, "posvetiti", "učiniti svetim" ili "osvetiti" (28 puta); imenice *hagiasmos*, "svetost" ili "posvećenje" (deset puta); *hagiōsynē*, "svetost" (triput) i *hagiotēs*, "svetost" (jedanput) te pridjeva *hagios* u značenju "svet" ili kao imenica "svetac" ili "sveti" (233 puta).

a. Značenje posvećenja

(1) *Posvećenje kao novi odnos i položaj.* Opravdanje, pomirenje i posinjenje nisu jedini pojmovi koji su vezani uz odnos. I posvećenje u svojem primarnom smislu označava odnos. Osnovno je značenje "biti stavljen na stranu" ili "odvojen", kako je to prikazano sedmim danom stvaranja koji je Bog odvojio ili posvetio da bude Njegov poseban dan (Post 2,3; Izl 20,8-11). U tom smislu riječ "posvećenje" nema moralni smisao, ali podrazumijeva moralni cilj. Ovo se može vidjeti u Levitskom zakoniku 19,2 gdje Bog kaže Izraelu: "Sveti budite! Jer sam svet ja, Jahve, Bog vaš!" Bog je svet u smislu da je odvojen od svih drugih nazovi-bogova, od stvorenog svijeta prirode i živih stvorenja, od svake nepravde i nepravdnosti. On je drugačiji, jedinstven, transcendentan. Zato što je svet u sebi i po sebi, On može biti "Svetac" (Iz 10,17; Hoš 11,9; i drugi) ili "Svetac Izraelov" (2 Kr 19,22; Ps 71,22; Iz 1,4; usp. 6,3). Njegov je narod svet samo u smislu da svetost potječe od povezanosti s Njim. Svojim ga je vlastitim djelovanjem posvetio sebi. Ovu svetost, svojstvenu novom odnosu što ga je uspostavio Bog, treba konkretno i vidljivo pokazati vršenjem Božje volje u svakom životnom području (Lev 19,3-37). Njegov narod svojim postupcima potvrđuje da Ga priznaje za Gospodina Boga (rr. 4.10.12.14.16.18.25.30-32.34.37). Ovaj niz tvrdnji o Božjoj vladavini nad svojim narodom podsjeća na novouspostavljen odnos i novu vjernost koju zbog toga očekuje. Trajnost kraljevstva svećenika i svetog naroda uvjetovana je slušanjem Njegova glasa i držanjem Njegova saveza (Izl 19,5.6).

Korijen posvećenja, iz kojeg raste moralni plod, nalazimo u 1. Korinćanima 1,2. Bez obzira na mnoge ozbiljne etičke i teološke probleme Korinćana, Pavao ih još uvijek smatra "posvećenima u Kristu Isusu, pozvanicima, svetima" (JB). Prošlo vrijeme u grčkome, u kojem se nalazi riječ "posvećenima", ukazuje na postupak dovršen u prošlosti, a koji u sadašnjosti daje rezulta-

te. Zahvaljujući Božjem pozivu, Korinćani su već bili posvećeni ili odvojeni kao Njegov narod. Ovo je posvećenje vezano uz odnos, a ne moralnost. Dok je posvećenje u moralnom smislu djelo cijelog života (AA 560), posvećenje u smislu odnosa, kojim postajemo Božje vlasništvo i narod, kao i opravdanje, djelo je trenutka. Ovo potvrđuje tekst u 1. Korinćanima 6,11 gdje je pranje, posvećenje i opravdanje smješteno u prošlost, kao rezultat djelovanja Krista i Duha. Činjenica da se posvećenje kao prošli događaj može povezati s opravdanjem, i čak dolazi prije opravdanja, pokazuje da su i posvećenje u smislu odnosa i opravdanje korijeni blizanci moralnog rasta. Ovo posvećenje, s jedne strane shvaćeno kao svršeni događaj u prošlosti, vidljivo je i u Hebrejima gdje se odnosi na čišćenje vjernika Isusovom žrtvom (10,10.29; usp. 13,12). Drugi tekstovi koji ukazuju na posvećenje u prošlosti nalaze se u Efežanima 5,25.26; Djelima 20,32 i 26,18. Prva dva teksta rabe particip perfekta, a treći kaže da je ovo prošlo posvećenje postignuto vjerom. U 2. Solunjanima 2,13 nalazimo posvećenje Duhom i vjerovanje (vjeru) u istinu jedno uz drugo. Potporu postignutom posvećenju nalazimo u 1. Petrovoj 1,2 gdje se za vjernike kaže da su “po predznanju Boga Oca, posvećenjem Duha izabrani da budu poslušni” Isusu Kristu (JB). Činjenica da izraz “izabrani po predznanju” dolazi prije riječi “posvećenje” (sve prema KS), a u prošlom je vremenu, pokazuje da je i “posvećenje” bilo u prošlosti. Kao takvo, posvećenje je preduvjet za poslušnost Isusu Kristu u budućnosti.

U dosad razmatranom smislu posvećenje se odnosi na odvajanje naroda koji će pripadati i služiti Bogu. Ovu misao nalazimo i u 1. Korinćanima 1,2 gdje su vjernici bili posvećeni i “pozvani da budu sveti”. U grčkom tekstu nema riječi “da budu”, pa tekst i ne treba razumjeti kao da će položaj o kojemu je riječ biti postignut u neodređenoj budućnosti (otuda JB prevodi “posvećenima u Kristu Isusu, pozvanicima, svetima”). Činjenica je da su Korinćani već bili posvećeni, već su bili sveci. Isti grčki korijen uporabljen je za posvećenje i sveca. Budući da pripadaju Isusu Kristu, vjernike možemo nazvati svetima (Rim 1,6.7 – JB). Zato Pavao svoje poslanice i naslovljuje na svete. Oni takvi postaju Božjim činom kojim ih posvećuje ili odvaja. Riječ “sveti”, koja se gotovo uvijek javlja u množini, znači “Božji narod” ili “narod koji pripada Bogu”.

(2) *Posvećenje kao moralno napredovanje u dobroti.* Prema 1. Ivanovoj 3,2 mi kao vjernici ne znamo što ćemo biti, ali znamo da ćemo biti slični Kristu kad se pojavi. Do tog trenutka prolazimo proces čišćenja pri čemu je Krist mjerilo čistoće (r. 3). Od trenutka kad smo odvojeni za Krista do trenutka kad ćemo Mu biti slični odvija se posvećenje kao progresivni proces moralne promjene snagom Svetoga Duha, uz suradnju čovjekove volje. Iz korijena posvećenja koje označava pripadanje, javlja se posvećenje koje označava nastajanje. Ono prvo “već” Božje aktivnosti posvećenja vodi do “ne još” Božje aktivnosti prilagodbe. I na samome Nebu zauvijek ćemo prilaziti Bogu.

Jedan od najvažnijih ulomaka Svetoga pisma o posvećenju kao moralnoj promjeni nalazimo u Rimljanima 6. U ovom poglavlju Pavao potvrđuje da kršćanin koji je umro grijehu kao gospodaru svojeg života više ne živi pod njegovom vlašću (rr. 2.14). Razapevši svoje staro “ja”, slomljena je moć grijeha nad tijelom i potreba da služi grijehu (r. 6). Do ove je stvarne smrti došlo krštenjem kojim se kršćanin ne samo sjedinjuje s Kristom kao novim gospodarom, već i s temeljnim događajima spasenja, Kristovom smrti i uskrsnućem (rr. 3.4). U prva četiri retka Pavao osam puta stavlja smrt i život jedno pokraj drugoga (rr. 2.4.5.8.9.10.11.13) ukazujući tako na njihovu nerazrješivu vezu. Ovim je pokazao da smrt sama po sebi nije kraj, već preduvjet za

novi život. Budući da je Kristova smrt bila umiranje vlasti grijeha (ne u Njegovom životu, već smrt koja je napala Njegov život), a Njegovo uskrsnuće život Bogu (r. 10), onaj tko je ujedinjen s Kristom, mrtav je grijehu, a živ Bogu (r. 11).

U ovom stanju jedinstva s Kristom, u kojem je grijeh izgubio svoju vlast a život Bogu postao nova stvarnost, za vjernika se javljaju tri glavne posljedice. Prva je novi život (r. 4, hod u novosti života, JB). Novi život je nagovještaj eshatološkog života u budućnosti. Kršćanin je pod utjecajem ovog života pa se preobražava u novi život na ovome svijetu. Ono što Pavao ovdje ističe pojašnjava paralelom u Galaćanima 5,22, gdje kaže da dar života od Duha potiče življenje u skladu s Duhom. Ovaj je hod obilježen plodom Duha, opisanim u redcima 23.24.26, a ne djelima tijela opisanim u redcima 19-21. U Kološanima 3,1.2 Pavao dodaje kako kršćanin kao posljedica uskrsavanja s Kristom traži ono što je gore, gdje se nalazi Krist (Kol 3,12-4,6), namjesto onoga što je grešno, zemaljsko (Kol 3,5-9). Tako se vjernikovo sudjelovanje u budućim stvarnostima očituje i potvrđuje u njegovom moralnom načinu života.

Sliku hoda u Novome zavjetu nalazimo 95 puta. Više puta nalazimo je u Ivanovim ulomcima koji govore o vjernikovu hodu u svjetlu ili u tami, hodađu putem kojim je Krist hodio ili u istini (Iv 8,12; 11,9.10; 12,35; 1 Iv 1,6.7; 2,6.11; KS hod često prevodi kao "život"). Međutim, upravo Pavlovi spisi pridaju najveću pozornost naravi kršćaninova etičkog hoda (življenja) i opisuju ga na najrazličitije načine. Kad govori o onome što treba izbjegavati, Pavao spominje ponašanje koje nosi pečat starog eona (Ef 1,1.2 – JB). Dokle god kršćani žive u ovome svijetu, oni moraju živjeti "u tijelu", odnosno u ljudskom okruženju (Gal 2,20), ali ne smiju živjeti "po tijelu", što znači u skladu sa svijetom, nego prema Božjim pravilima ponašanja. Za Pavla "po tijelu" u suprotnosti je "po Duhu" (Rim 8,4.5). Prema Galaćanima 5,16-25 život po Duhu jedini je način da nadvladamo život po tijelu (usp. Rim 8,13), jer nas tjelesne želje sprečavaju da činimo dobro koje bismo htjeli činiti (Rim 7,15.17-20). Osim toga kršćani ne trebaju živjeti po ljudsku (1 Kor 3,3), bez visokih duhovnih načela, ili po duhu ovoga svijeta i sili koja djeluje u sinovima neposlušnosti (Ef 2,2 – JB). Ovo uključuje i ispraznost mišljenja i raspušten život (Ef 4,17.19). Kršćani će se također odbiti služiti (hoditi) "lukavim" metodama (2 Kor 4,2) ili pristajati uz razuzdane gozbe i pijanke, uz bludnost i raspuštenost, uz svađu i zavist (Rim 13,13).

Namjesto toga trebaju živjeti u Kristu (Kol 2,6), kako dolikuje evanđeoskom pozivu (Ef 4,1) koji obuhvaća ljubav (Ef 5,2) i vjeru (2 Kor 5,7). U odnosu na nekršćane trebaju se vladati mudro (Kol 4,5) da bi svojom samostalnošću stekli njihovo poštovanje (1 Sol 4,12), a ne dangubiti (2 Sol 3,6.11 – JB). Trebaju se vladati kao djeca svjetla (Ef 5,8), kao mudri koji znaju iskoristiti vrijeme u ove zle dane (rr. 15.16). Riječju, kršćani trebaju živjeti tako da ugone Bogu (1 Sol 4,1). Bogu je ugodan posvećen život (r. 3), a on obuhvaća čistoću u spolnim odnosima (rr. 3-8) jer "Bog nas, uistinu, nije pozvao k nečistoći, nego k posvećenju" (r. 7).

Druga posljedica zajedništva vjernika s Kristom jest da ne dopuštaju grijehu da vlada u njihovom smrtnom tijelu, da ne slušaju njegove stalne želje (Rim 6,12). Premda je staro "ja" razapeto i vladavina grijeha nad tijelom skršena, tijelo još uvijek pripada starom eonu – zbog toga je i nazvano "smrtnim tijelom" – pa zato i nastavlja s požudama. Preko požuda grijeh nastoji ponovno zavladati bivšim podanicima. Zbog toga, premda su oslobođeni vladavine grijeha, kršćani s ove strane uskrsnuća nisu oslobođeni utjecaja grijeha. Jedino Božja milost može spriječiti grijeh da ponovno ne uspostavi svoju vlast (r. 14). Kršćani ostaju izloženi starim

tjelesnim težnjama, ali sila Božjeg Duha može spriječiti da te težnje ne prerastu u djela tijela (Gal 5,16-25).

Treća posljedica zajedništva vjernika s Kristom jest zahtjev vjernicima da svoje udove predaju Bogu kao oružje pravednosti umjesto grijehu kao oružje zloće. Ovo je kršćanska borba, a njezina stvarnost definira posljedice umiranja grijehu, spomenute u Rimljanima 6,2. Smrt grijehu ne znači da grijeh više nema nikakve veze s vjernikovim životom. Namjesto toga, oslobođeni od grijeha kao gospodara, kršćani se protiv grijeha moraju boriti kao protiv neprijatelja. Oslobođeni od vlasti grijeha, oni se trebaju oduprijeti njegovom mamljenju. Oni imaju mir s Bogom, ali moraju biti agresivno neprijateljski nastrojeni prema grijehu. U ovoj borbi vjernici trebaju biti "jaki u Gospodinu" i staviti na se "bojnu opremu Božju" da bi se mogli oduprijeti gorućim strijelama Zloga (Ef 6,10-17). Međutim, ne smiju misliti kako su nadmoćni u borbi s kušnjom, da ne padnu (1 Kor 10,12). No do toga ne mora doći jer je Bog pripremio povoljan ishod (r. 13).

Posvećenje je za kršćanina stalno kretanje prema naprijed. Božju volju nije moguće svesti na nekakvu određenu razinu dostignuća (Fil 1,27; usp Ef 4,1). Razlog tomu je što je Krist mjerilo kršćaninova života (Fil 1,21), a ono što vjernici nauče od Njega treba određivati njihovo ponašanje (Ef 4,20). Krist naučava istinu koju oni trebaju slijediti i kao Gospodin u svojem vlastitom životu ilustrira načela ljubavi, poniznosti i službe koja vjernici trebaju oponašati (Fil 2,1-8). Također trebaju oponašati Kristov primjer stradanja; trebaju ići "njegovim stopama" (1 Pt 2,21-23).

Gledati Krista na ovaj način znači uvidjeti da putu posvećenja nema kraja. Postoji ispunjenje, ali ne konačno; uvijek će biti potrebno napredovati. Čovjek može ugađati Bogu pokazujući samu ljubav, ali to treba činiti sve više i više (1 Sol 4,2.9.10.12). Rečeno riječima iz 2. Petrove 1,5-7, Božji narod treba vjeri dodati krepost, kreposti spoznaju, spoznaji uzdržljivost, uzdržljivosti postojanost, postojanosti pobožnost, pobožnosti bratoljublje, bratoljublju ljubav (JB). Temeljni razlog za napredovanje u ovim je tekstovima neiscrpna narav i izazov Kristove ljubavi, a ne moć grijeha da onesposobi vjernike za istinsko ostvarenje dobra.

Osim toga, kršćanska ljubav treba obilovati spoznajom i prosuđivanjem kako bi čovjek mogao prosuditi što je najbolje, postići čistoću i ispuniti se plodovima pravednosti (Fil 1,9). Takvo prosuđivanje nije plod prilagodbe svijetu, već preobrazbe uma. Samo tako vjernik može razabrati što je Božja volja, što je dobro, Bogu milo i savršeno (Rim 12,2). Zato posvećen život uključuje stalnu težnju za razabiranjem što je u svim prilikama ugodno Bogu (Ef 5,8.9; 1 Sol 4,1). To je dinamično mjerilo koje zahtijeva sve dublju moralnu spoznaju i ostvarenje.

b. Posvećenje i savršenstvo

(1) *Terminologija.* U Starome zavjetu pojam savršenstva prikazan je uglavnom riječima *tāmīm* i *šālēm*, koje znače "potpuno", "cijelo" i "puno". U grčkom tekstu Novoga zavjeta savršenstvo je vezano uz riječ *teleios*, koja znači "potpuno" ili "zrelo" – nešto što je ostvarilo cilj (*telos* na grčkom).

U Starome zavjetu nesavršeni ljudi mogu biti nazvani savršenima; na primjer Noa (Post 6,9), Abraham (Post 17,1) i Job (Job 1,1). Riječ "savršen", kako je primijenjena na ove osobe, pripisuje se značajkama kao što su hodanje s Bogom (Post 6,9; 17,1), strah pred Bogom i klonjenje od zla (Job 1,1). Savršen je onaj čovjek, kako je prikazan u ovim i drugim tekstovima

(Pnz 18,13; Ps 101,2.6 gdje se riječ "vjeran" izmjenjuje sa "savršen" ili "nevin", i Izr 11,5), čije su srce i put okrenuti Bogu. Njegovo je posvećenje Bogu i Njegovoj volji potpuno. Srce se spominje zbog toga što *šālēm* često ide uz riječ "srce" i ukazuje na nepodijeljeno posvećenje Bogu i Njegovu Zakonu (1 Kr 8,61). U Novome zavjetu *teleios* (savršen) je Bog, koji to očekuje i od ljudi (Mt 5,48). U Rimljanima 12,2 stoji da je Božja volja savršena, a na ljudima je da je upoznaju. Međutim, ni u jednom Zavjetu savršenstvo ili nevinost nije izjednačena s bezgrešnošću. Na primjer, u Starome su zavjetu ljudi kao Noa i Abraham nazvani savršenima unatoč svojim slabostima. U Novome zavjetu sinovi kraljevstva, premda su pozvani da budu savršeni (Mt 5,48), trebaju moliti i za oprost svojih grijeha (Mt 6,12.14.15). Stoga savršenstvo sadrži težnju, ali i dostignuće.

Tako je i u 1. Ivanovoj. Ivan govori o usavršavanju Božje ljubavi u vjerniku (2,5; 4,12.17.18) i to povezuje s vršenjem Božjih zapovijedi i životom kojim je Krist živio (2,4.6). Pa ipak, Ivan izjavljuje da su oni koji tvrde da su bez grijeha lašci kojima je potreban Božji oprost (1,8-10). Stoga je ispravno reći da je "posvećeno srce u skladu s propisima Božjeg zakona" (Djela apostolska, str. 355), ali da "posvećene usne neće nikada izgovoriti (tako) drske riječi" kao što su: "Ja sam bezgrešan; ja sam svet" (Isto, str. 354), jer bi time osramotile Boga (Isto). Posvećenje je uvijek kretanje prema naprijed; savršenstvo uvijek ostaje pred nama.

(2) *Odnos savršenstva prema posvećenju.* Savršenstvo je postignuto posvećenje, a s obzirom na to da se odnosi na budućnost, posvećenje moramo stalno produbljivati. Kad bismo savršenstvo kao stanje konačno dostigli, posvećenje kao napredovanje bilo bi protuslovno. Međutim, Isusov nauk podrazumijeva da je savršenstvo u značajnom smislu ostvarivo, što se vidi iz izjava "Budite savršeni" (Mt 5,48) i "Ako želiš biti savršen" (Mt 19,21). Čini se da je ovdje riječ o dijalektici. Za posvećenje se može reći: "Jesi, ali ipak još nisi", a za savršenstvo: "Još nisi, ali ipak jesi". Paradoksalno, savršenstvo je prisutno u posvećenju, a posvećenje kao budućnost je savršenstvo. Ovo znači da su obje pojave istodobno dio iste stvarnosti – sličnosti Bogu.

Tekst u Filipljanima 3,12-16 najbolje izražava paradoks savršenstva, sadašnjeg i budućeg. Nasuprot protivnicima koji su zastupali svršenu eshatologiju prema kojoj su oni već živjeli savršenstvom uskrslog života (usp. 2 Tim 2,17.18), Pavao tvrdi da to savršenstvo još nije postigao (Fil 3,12). Sudjelujući u Kristovim patnjama, suobličan Njegovoj smrti, on se nadao uskrsnuću od mrtvih (r. 11) i savršenstvu koje ono donosi. Zbog toga se nastavio kretati prema budućem savršenstvu. To je značilo potpuno prihvatiti Krista jer ga je Krist već učinio svojim (r. 12). Svijest o potpunom pripadanju Kristu poticala je Pavla da seže za budućim savršenstvom (r. 13). U utrci ovog života Pavao je hitao onome danu kad će ga Krist, kao na olimpijskim igrama, pozvati da primi nagradu – savršenstvo (r. 14). Iznenađuje što odmah dodaje: "Ovako mislimo svi koji smo savršeni!" (r. 15) Ono što je Pavao nijekao, sada je ustvrdio da postoji. Drugim riječima, oni koji su sada savršeni, shvaćaju da im savršenstvo predstoji. A ipak je paradoksalno: "Držimo se onoga do čega smo stigli." (r. 16 – JB). Ono što treba doći u punini, sada je djelomično (Fil 1,6).

(3) *Ljubav je ključ savršenstva.* Premda u 1. Solunjanima 3,13 i 5,23 ne nalazimo riječ *teleios*, pojam savršenstva iskazan je kao bespriječnost i potpuna posvećenost cjelokupnog čovjekova bića. Značajno je što Pavao u 3,13 savršenu svetost povezuje s ljubavlju. Upravo sadašnje obilovanje ljubavi prema drugome (r. 12) čini da naša srca o Kristovom dolasku budu utvrđena

u besprijeckornoj svetosti. Buduća svetost utemeljena je na sadašnjoj ljubavi. Ljubav je središte savršenstva jer je najveća zapovijed (Mk 12,28-34) i ispunjenje svih zapovijedi (Rim 13,8.10; Gal 5,14). Ljubav je način na koji se očituje vjera (r. 6), dokaz prisutnosti vječnog života (1 Iv 3,15-18; 4,20.21) i prave spoznaje Boga (rr. 7.8). Ta Bog je ljubav (r. 8). Po ljubavi svijet zna da smo Kristovi učenici (Iv 13,35). Kad je Isus naučavao da narod kraljevstva treba biti savršen kao što je savršen Bog, mislio je reći da trebaju voljeti i brinuti se za sve kao što to Bog čini (Mt 5,44-47). Luka ovo ispravno shvaća kad kaže: "Budite milosrdni kao što je milosrdan Otac vaš!" (Lk 6,36) Ovo ne slabi dubinu izazova, već ga stavlja u pravi okvir. Srž savršenstva je sućutna ljubav. Ova je ljubav veća od vjere i od nade (1 Kor 13,13) jer su one samo ljudska očitovanja. Ljubav je primarna značajka koju ljudi dijele s Bogom.

(4) *Parusija savršenstva*. Prva Korinćanima 13 ukazuje na nesavršeni karakter mnogih vrijednosti koje kršćani danas cijene (rr. 8.9) i najavljuje potpunu promjenu: "Kada dođe što je savršeno." Ovo pruža novu perspektivu. Savršenstvo nije toliko ono što dostižemo, već ono što dostiže nas; ne toliko ono što postižemo, već ono što iz drugog svijeta utječe na naš život. Božja milost je došla prvi put k nama u Njegovom Sinu rođenom na Zemlji, koji je svoj život dao za naše grijehе. On će po drugi put doći ne zato da se bavi grijehom, već da "onima koji ga iščekuju ... dadne potpuno spasenje" (Heb 9,28). Parusija (dolazak) Krista po svoje bit će konačno ispunjenje onoga čina kad ih je na početku njihovog kršćanskog života odvojio u posvećenju. Bit će to i raskrižje između sadašnjeg moralnog rasta silom Božjom i vječnog usavršavanja otkupljenih Njegovom ljubavlju i milošću. Do tog dana konačnog savršenstva "mi svi, koji ... gledamo slavu Gospodnju, preobražavamo se u istu sliku iz slave u slavu, kao od Gospodnjega Duha" (2 Kor 3,18 – Ša, izd. 1942.).

IV. Praktični odjeci doktrine o spasenju

Biblijski nauk o spasenju od najvećeg je značenja za iskustvo jer pokazuje da najdublje potrebe ljudskog života nisu prepuštene bezglavom slučaju, sreći ili usudu. One su pod nadzorom Svemogućega koji nas ljubi vječnom ljubavlju. Njegovo spasiteljsko zanimanje za nas seže od vječnosti u prošlosti do bezgranične budućnosti. Čovjekov je život postavljen u okvir Božjeg vječnog plana za naše dobro. Stoga možemo živjeti životom vjere, nade i ljubavi umjesto zabrinutosti, straha i sebičnosti. Pri susretu s Bogom koji spašava mi učimo kako svoje probitke i napore možemo udružiti u spašavanje drugih; u susretu s Božjom ljubavlju učimo ljubiti jedan drugoga onako kako On ljubi. Zato spasenje mijenja naš osobni život u sadašnjosti i potiče nas da se uhvatimo u koštac s društvenim strukturama koje ljude drže u ropstvu. Doživljavanjem slobode koju nam je Bog osigurao mi dobivamo želju da s Njim surađujemo u pomaganju drugima kako bismo mogli živjeti zajedno kao braća i sestre, kao djeca dragoga Oca. Spoznaja da smo od Boga izabrani (ne u ekskluzivnom, već inkluzivnom smislu) može nam pomoći u putovanju kroz ovaj svijet i život unatoč tome što se oko nas sve raspada. Osim toga, spasenje je za sve, svaki je grešnik brat ili sestra svima drugima. Zato spasenje jača društvo i sve nas spaja u ljubavi i poštovanju, bogoslužju i službi do onoga dana kad će s Božjeg prijestolja odjeknuti silan glas: "Evo stana Božjeg među ljudima! On će stanovati s njima: oni će biti njegov narod, a on sam, bit će Bog s njima." (Otk 21,3).

V. Povijest doktrine o spasenju

A. *Apostolski oci*

Prema Novome zavjetu, milost je eshatološki događaj ostvaren po Bogu u ljudskom rodu prije nego što se čovjek odlučio za Boga. Bog pomiruje čovječanstvo sa sobom zahvaljujući Isusovoj žrtvi prinesenoj jednom zauvijek i u potpuno dragovoljnom činu proglašava grešne ljude koji odgovore na vijest o križu oslobođenima od osude i u ispravnom odnosu sa sobom. Stoga je milost strogo transcendentna stvarnost. Ona ni na koji način nije svojstvena čovjeku niti prelazi u čovjekovo vlasništvo. Ona uvijek u potpunosti ostaje dar.

Ovo osnovno razumijevanje radikalno je izmijenjeno u spisima apostolskih otaca, kao što su *Didaha*, *Barnabina poslanica*, *Prva i Druga Klementova poslanica*, *Pastir Herma* i *Ignacijeve poslanice*. Već je u drugom stoljeću u ovim spisima Božji dar milosti postao dopuna Božjem pozivu na novi život poslušnosti kao odgovor na prosvjetljenje što ga je Krist donio. Tako, dok Krist, sada više učitelj etike nego spasitelj od grijeha, pruža poznavanje istine, religija postaje usmjerena prvenstveno na čovjekova djela pred Bogom, umjesto na Božja djela u prilog čovjeku, koja su konačni izvor opravdanja. Božja milost prestaje biti milost, a Evanđelje postaje novim Zakonom. Isus kao Osoba biva nadomješten propisima, a vjeru nadomješta slijeđenje primjera.

B. *Od apostolskih otaca do Augustina*

1. Irenej

Irenej je u drugom stoljeću u svojem djelu Protiv krivovjerja naučavao da se spasenje ne ostvaruje toliko Kristovim križem koliko Njegovim cijelim utjelovljenim životom. Potpuno se poistovjetivši s ljudskim rodом u svakoj fazi svojeg života i budući poslušan tamo gdje je Adam bio neposlušan, Isus obnavlja zajedništvo čovječanstva s Bogom i omogućuje obnovu Božje slike i sličnost s Bogom. On postaje ono što smo mi ljudi, da bismo mi mogli postati ono što je On kao božansko biće. U ovoj teoriji rekapitulacije, a ta je misao uzeta iz Efežanima 1,10, Krist sažima u sebi sve što je izgubljeno u Adamu, opovrgava smrt koju je donio Adam i Sotoni satire glavu (motiv *Krista Pobjednika*).

2. Tertulijan

Tertulijan, teolog Zapadne crkve u trećem stoljeću, pripremao je put za razvitak niza doktrina vezanih uz spasenje. Jedna od njih je naučavala o izvornom (istočnom) grijehu. Tertulijan je smatrao da su u Adamu bile potencijalno prisutne sve duše, pa kad je Adam pao, s njim su pali svi, i ta je teorija nazvana traducijanizam, od latinske riječi koja znači "prenijeti". S Adama je grijeh prenesen na sve ljude. Tertulijan je također naučavao pojam zadovoljštine. Oni koji su kršteni moraju ne samo priznati svoje grijehе, već i za njih pružiti zadovoljštinu. (Prema Anselmu, Krist daje zadovoljštinu.) Zadovoljština se pruža pokajanjem i suzama, postom, molitvama i davanjem milodara siromašnima. Bez ove zadovoljštine nema oprosta. Tako se ljudskim zaslugama osigurava Božji oprost, ovozemaljskim trapljenjem isplaćuje se vječna kazna. Prema

ovom gledištu, zasluge donose zadovoljštinu i dobra djela. Time je Tertulijan postavio osnovu za katolički sustav zasluga i za pojam i praksu pokore. Svojim isticanjem Kristove pobjede nad svim zlim silama, podupro je motiv Krista Pobjednika.

3. Origen

Origen, aleksandrijski učenjak iz prve polovine trećeg stoljeća, bio je ne samo najveći stručnjak za Sveto pismo među piscima prve Crkve, već je njegov teološki sustav bio najvažnije dostignuće Crkve prije Nicene. Posebno se ističu dva elementa njegova nauka o spasenju. Prvo, on je vrlo snažno isticao motiv *Krista Pobjednika*. Krist se cijelog života borio sa silama zla, ali ih je svojom smrću i uskrsnućem porazio. Dva teksta u prilog tome bila su Kološanima 2,15, u kojem Krist svojom smrću razoružava sile zla, i 1. Korinćanima 15,24-28, u kojem je objavljena pobjeda uskrslog Krista nad svim Njegovim neprijateljima uključujući i smrt. Drugo, u popratnoj misli o porazu zlih sila, Origen je isticao da je Kristova smrt bila otkupnina, kao u Marku 10,45. Pojavilo se pitanje: Komu je plaćena otkupnina? Origen je odgovorio: Budući da nije mogla biti plaćena Bogu, morala je biti plaćena đavlu jer nas je on držao u zarobljeništvu dok mu nije bila plaćena Isusovom dušom. No đavao se prevario jer nije shvatio da ne može izdržati muku držanja Kristove duše (Origenov *Komentar Rimljanima* 2,13). Tu je Origen iznio dvije misli koje će se stalno ponavljati do vremena Anselma u jedanaestom stoljeću: misao da je Isusov križ bio pogodba s đavlom za otkup grešnog ljudskog roda od njegove vlasti, i da je đavao bio izigran onim što je Krist učinio. Vrlo slikovit prikaz ove posljednje misli nalazimo kod Augustina koji je smatrao da je križ, cijena našeg spasenja, pružen đavlu kao mišolovka u kojoj je mamac bio Kristova vlastita krv (Augustinove *Propovijedi* 130. 2 [NPNF-1, sv. 6, str. 499]).

4. Teolozi na istoku i Atanazije

U četvrtom stoljeću Atanazijev glas bio je najvažniji među teolozima na istoku; on je potvrdio da spasenje uključuje neki oblik ljudske apoteoze kao posljedicu Kristova utjelovljenja. Time što je božanski Krist postao sličan nama, On je u nama obnovio Božju sliku i mi smo postali slični Njemu. Važni tekstovi koje su rabili zagovornici ovog gledišta bili su Psalam 82,6, koji o Božjem narodu govori kao "bogovima", zatim 2. Petrova 1,4, koji vjernike vidi kao dionike božanske naravi, i 1. Korinćanima 15,49, koji govori o nošenju slike nebeskog čovjeka kao što smo nosili sliku zemaljskog.

5. Augustin i sukob s Pelagijem

Problemi koji su nastali zbog suprotnih i konkurentskih teologija Augustina i Pelagija ostali su bitni do današnjeg dana. Pelagijanizam je našao značajnu potporu u Istočnoj crkvi, ali je na kraju bio osuđen i na istoku i na zapadu. Međutim, ipak je preživio pa je s vremena na vrijeme izbijao na površinu u životu Crkve.

Pelagije, vrlo cijenjen i učen čovjek, bio je britanski redovnik koji je došao u Rim oko 380. godine. Budući da je bio čovjek velike moralne revnosti, užasnula ga je moralna popustljivost rimskih kršćana pa je nastojao uzdići njihova etička mjerila. Zastupao je visoku moralnost jer je imao optimističko mišljenje o ljudskoj naravi. Ljudi su u osnovi dobri i, bez obzira na Adamov grijeh, mogu izabrati dobro. Činjenica što je Bog čovječanstvu dao svoj Zakon pokazuje

da ga je čovjek u stanju vršiti jer, prema Pelagijevim riječima, "On nije bio voljan zapovjediti ništa nemoguće jer je pravedan; On neće osuditi čovjeka za nešto u čemu je bespomoćan, jer je svet" (Pelagijeva *Poslanica Demetriju* 16). Pelagije nije vjerovao da je čovjek rob grijehu pa je odbacio ideju izvornog grijeha. "Sve dobro i sve zlo, bilo da zato zaslužujemo pohvalu ili osudu, počinili smo mi, a nije rođeno s nama." Mi smo rođeni bez vrline ili poroka i prije nego što upotrijebimo svoju volju, u nama nema ničega osim onoga što je Bog stavio u nas (Pelagijevo djelo *O slobodnoj volji* u Augustinovom djelu *O prvotnom grijehu*, 2. 13 [NPNF-1, sv. 5, str. 241]). Budući da je u skladu s istočnim pogledima na stvaranje, duša svakog čovjeka nastala neovisno i izravno u vrijeme začeca ili rođenja (time je odbacio traducijanizam), nema neke temeljite povezanosti s Adamom i ničim što je putem prvotnog grijeha moglo s njega biti preneseno na druge. Tako bez urođenog duhovnog nedostatka svaki pojedinac izvorno čini zlo ili dobro. Bog je čovjeku dao sposobnost da bira ono što je pravo i svatko je odgovoran za svoju slobodu izbora. Zajedno s pojmovima čovjekove slobode i odgovornosti išla je Pelagijeva doktrina o milosti. Milost ima dvostruko značenje. S jedne strane to je prirodna milost stvaranja koja je vezana uz Božji dar razuma i volje kojima je čovjek u stanju izbjeći zlo. S druge je strane vječna milost prosvjetljenja kojom Bog, putem uputa, kao što su Deset zapovijedi i Propovijed na gori, pokazuje kako trebamo živjeti i tako nas potiče da vršimo Njegovu volju. Prema ovome gledištu, milost nije nadnaravna sila koja grešnog čovjeka mijenja u dobrog. Budući da je sagriješio, posebice zahvaljujući utjecajima okoline, Bog mu nudi oprost koji je djelotvoran u krštenju (novorođenčadi nije potrebno krštenje jer se nalaze u stanju u kojemu je Adam bio prije pada). Međutim, nakon krštenja čovjek ima dužnost i sposobnost da živi za Boga. Ako želi, može vršiti Božje zapovijedi i ne grijешiti. Je li tako postupio, vidjet će se na konačnom sudu na kojem će djela koja je učinio odrediti njegovu sudbinu. Božja predestinacija odnosi se na Njegovo predznanje, a ne na odluku o tome tko će odlučiti živjeti za Njega (Kelly 360).

Augustin koji je svoja gledišta izgradio prije sukoba s Pelagijem, naučavao je potpuno suprotno Pelagiju. Zbog Adamova grijeha, tvrdio je, čovječanstvo je izgubilo prvotnu sposobnost da ne grijेशi. No ljudska bića u palom stanju, koje su naslijedila od Adama, ne mogu ne grijेशiti. Čovjekova je volja izopačena i, bez Božje milosti koja u njemu budi sposobnost da se odluči za Boga, nužno će izabrati zlo. Međutim, s milošću koja prethodi tome izboru ljudi dobivaju novi nadnaravni početak. Ova milost predodređuje i potiče volju prije nego što čovjek uopće pokaže htijenje. Tako spasenje počinje Božjom izravnom inicijativom. Nakon prethodne milosti, slijedi kooperativna milost kojom Bog pomaže čovjekovoj volji nakon što je potaknuta da slijedi Boga. Zatim slijedi dostatna milost koja čovjeka osposobljava da ustraje u dobru. Vrhunac Božjeg davanja milosti je djelotvorna milost, snaga koja u biti ostvaruje dobro. U svemu ovome Božja je milost neodoljiva (Augustin, *O ukoru i milosti*, 34-38 [NPNF-1, sv. 5, str. 485-487]) i utemeljena na Božjoj predestinaciji kojom je odredio tko će između mnoštva grešnih ljudi primiti Njegovu nadnaravnu milost. Zato je spasenje samo od Boga i samo za one koje On želi spasiti.

Kompromisno stajalište je takozvani polupelagijanizam, čiji je najsposobniji zagovornik Ivan Kasijan, redovnik iz Marseillesa. Polupelagijanizam vjeruje da je kao posljedica pada u grijeh ljudsko tijelo postalo smrtno, a njegova moralna narav izopačena. No iako je njegova sposobnost slobodne volje izopačena, nije potpuno izgubljena (kao u augustinijanizmu). Na-

suprot Pelagiju, milost je potrebna jer je grijeh uzrokovao moralnu nemoć. Budući da je čovjek slobodno biće, on može surađivati s Bogom. U gledištima suprotnima Augustinovima, oni su tvrdili (1) da ponekad inicijativa za spasenje potječe od Božje milosti, a ponekad od ljudske volje; (2) da milost nije neodoljiva i (3) da nije točno da su predestinirani neki, a ne svi. Bog želi da se svi spase i zbog toga je predestinacija, kao kod Pelagija, vezana uz predznanje, a ne uz predodređenje. Polupelagijanizam, premda se o njemu raspravljalo desetljećima, nije bio odobren na koncilu, ali je i dalje ostao prisutan u Crkvi zato što je bio održiva alternativa krajnostima pelagijanizma i augustinijanizma.

C. Srednjovjekovna skolastika

1. Anselmo

Dvije se osobe u Srednjem vijeku ističu kao pobornici gledišta o spasenju koja su značajno utjecala na smjer kršćanske misli. Prva je bila Anselmo, nadbiskup Canterburyja u jedanaestom stoljeću. Anselmo se proćuo ne samo svojim ontološkim argumentom o Božjem postojanju, već posebno svojim doprinosom teologiji pomirenja koja je izložena u njegovom djelu *Cur Deus Homo*. Anselmo je odbacio teoriju otkupa koja je vladala oko devet stoljeća od Origenova vremena. Vrlo sažetom logikom Anselmo se usprotivio gledištu da je Bog kao Stvoritelj svijeta dugovao đavlu bilo kakva zakonska prava (Anselmo, Zašto je Bog postao čovjekom, 1. 7). Namjesto toga ponudio je svoju verziju pojma zadovoljštine. Njegovo novo gledište imalo je smisla u feudalnom okruženju Anselmova vremena. U feudalnom društvu kmet je bio dužan čuvati čast svoga gospodara. Ako to nije učinio, morao je dobiti odgovarajuću kaznu kojom bi zadovoljio čast svojega gospodara. Tako je i na duhovnom području. Grešni su ljudi osramotili Boga. To je zahtijevalo plaćanje odgovarajuće odštete da bi se mogla obnoviti Božja čast. Međutim, Bog je zahtijevao zadovoljštinu koju nijedan grešni čovjek nije mogao platiti i nešto posebno, što ni buduća poslušnost, koja je ionako pripadala Bogu, nije mogla zadovoljiti. Osim toga, budući da je Bog Gospodar svemira, zadovoljština koju Mu je trebalo platiti morala je biti veća od čitavog svemira, izuzev Boga. Budući da je cijenu za grijeh mogao platiti samo Bog, a dužnik je bio ljudski rod, bilo je nužno da Bogočovjek plati zadovoljavajuću cijenu za čovječanstvo (Isto, 2. 6). Krist je, kao Bog i bezgrešni čovjek, mogao dati ono što još nije bilo u Božjem vlasništvu, svoj život. Tako je Njegova dragovoljna smrt platila punu zadovoljštinu za grijeh ljudskog roda.

2. Abelard

Potpuno drugačiji odgovor dao je Abelard, francuski redovnik i jedan od najpronicavijih mislilaca prve polovine dvanaestog stoljeća. Odbacio je ne samo ideje otkupa i okajanja, nego i Anselmovu teoriju zadovoljštine. Umjesto toga zagovarao je takozvanu teoriju moralnog utjecaja pomirenja. Ovo je gledište bilo protuteža legalističkom Anselmovom argumentu i nalazimo ga u njegovom komentaru Poslanice Rimljanima i u djelu *Theologia Christiana*. U svojim se izlaganjima Abelard nije mogao koristiti tradicionalnim idejama kao što su cijena, žrtva i zasluga, ali ideja koja ga je obuzela i postala njegovom središnjom misli bila je božanska ljubav koja u čovjeku budi odgovor ljubavi. Abelard je postavio pitanje: Kako je smrt Božjeg

nevinog Sina mogla tako zadovoljiti Oca da je preko nje osigurao pomirenje? Odgovor je bio da se Krist, uzevši našu narav i ustrajavši do same smrti u podučavanju riječju i djelom, tako tijesno povezoao s nama da je u nama začeo pravu ljubav koja će biti spremna sve pretrpjeti za Njega. Sukladno Isusovim riječima da nema veće ljubavi nego da tko položi život za svoje prijatelje, naše otkupljenje je ova vrhunaska ljubav koja se u nama javlja zahvaljujući Kristovoj ljubavi, ljubavi koja nas oslobađa od robovanja grijehu i daje nam slobodu da budemo sinovi Božji. Posljedica je da više nemamo straha i da smo ispunjeni ljubavlju prema Kristu. Riječju, opravdanje je javljanje Božje ljubavi u ljudskome srcu s obzirom na križ (Abelardov *Komentar Poslanice Rimljanima*, 3. 26; 5. 5). Tako je ljubav motiv, metoda i rezultat Božjeg otkupljenja. Abelard ne nudi teoriju o tome da križ pokazuje Božju ljubav, ali se zadovoljava izjavom da je ljubav koja je pokazana na križu središnji element vjere. Budući da Abelard naglašava činjenicu da se Krist poistovjetio s čovječanstvom, njegovo shvaćanje o tome kako se pokazuje ljubav može se lijepo razumjeti ako kažemo da je Krist patio s grešnikom, a ne za njega (Reid 11).

D. Naučavanje reformacije i katolička reakcija

1. Luther

Tragajući za pomirenjem s Bogom, što ga je navelo na prihvaćanje strogosti redovničkog života koji je jako pooštrio, Martin Luther je otkrio značenje otkrivenja “pravednosti Božje” u Rimljanima 1,17. Osjećao je da su se otvorila nebeska vrata kad je ustanovio da ovo nije bilo otkrivenje Božjeg pravednog gnjeva kojim kažnjava grešnika, već otkrivenje Božje spasiteljske pravednosti kojom se grešnik može pomiriti s Bogom i osloboditi osude. Grešnik kao pasivni primatelj, bez ikakve svoje pravednosti, prima Božju pravednost kojom bez straha može stati pred Boga. Ova pravednost ili opravdanje kao objava promjene grešnikova položaja, a ne ulijevanje dobrote u njegovu dušu, kao kod Augustina, utemeljena je na Kristovoj poslušnosti u Njegovu životu i smrti pomirenja na križu.

U skladu sa Svetim pismom, to znači da se čovjek može spasiti samo po vjeri, samo po milosti i samo po Kristu. Za Luthera je Krist naša pravednost, a to se može shvatiti samo vjerom jer vjera povezuje čovjeka s Kristom. Budući da se izvorni grijeh ne može izbrisati iz ovog života, a ljudska volja je izvan Krista u ropstvu, vjera mora biti Božji dar koji On stvara u ljudima. Ovo za sobom povlači misao o predestinaciji koje je Luther bio veliki zagovornik. On govori o opravdanju kao svršenom događaju – grešniku je oprošteno i on je pomiren s Bogom – i kao događaju koji inicira proces koji će vjernikov unutarnji život promijeniti da bude sličan Kristu (McKim 91,92). Budući da se ovo posljednje neće ostvariti do preobraženja ovoga smrtnog tijela o uskrsnuću, grešnik ostaje *simul justus et peccator*, u isto vrijeme pravedan (odnos prema Bogu) i grešnik (još uvijek s nedostacima i grešnim djelima). Premda čovjek ostaje grešnik, dobra djela slijede vjeru kao njezin plod i potvrda opravdanja.

2. Calvin

Jean Calvin prihvatio je temeljne postavke luteranske reformacije, ali je zbližio odnos između opravdanja i posvećenja tvrdeći da su obje ove stvarnosti vjernicima dane istodobno zahvaljujući njihovom utjelovljenju u Kristu (Calvin, *Institutes*, 3. 16. 1). Sjedinjenje s Kristom

koje slijedi znači da možemo razlikovati opravdanje i posvećenje, ali da ih nikad ne možemo razdvojiti. Ova dva dara dijelovi su zajednice s Kristom. Jedan od problema s Calvinovim naukom bio je njegovo uporno zagovaranje dvostruke predestinacije, što je vidljivo iz ove izjave u djelu *Institutes*: "Pod predestinacijom mislimo na Božju vječnu odluku koju je u svojem umu donio o svakom pojedincu. Nisu svi ljudi stvoreni s istim položajem jer su neki predodređeni za vječni život, a drugi za vječnu propast." (3. 21. 5) Kao jedna od posljedica predodređenosti za spasenje podrazumijeva se apsolutna sigurnost u konačno spasenje. Čovjek kojega je Bog suverenom odlukom predodredio, ne može biti izgubljen.

3. Sabor u Tridentu

Sabor u Tridentu zasjedao je između 1545. i 1563. dvadeset pet puta. Premda su bili zainteresirani za reformu u svim područjima crkvenog života, biskupi i teolozi koji su se okupili na saboru, vjerovali su da će ono što kažu o opravdanju, kao odgovor Lutheru, biti njihovo najvažnije teološko djelo (Jedin, sv. 2, str. 171). Njihov odgovor na nauk reformacije o opravdanju uračunavanjem vjerom isključivo Kristove pravednosti koja je nama strana, nalazimo u sedmom poglavlju saborskih dekreta. U njemu sabor govori o prethodnoj Božjoj milosti koja poziva grešnike, odvojeno od bilo kakvih zasluga u njima samima, i omogućuje da Božjom oživljavajućom milošću ostvare vlastito opravdanje pristankom uz Božju milost i suradnjom s njome. Premda je u tome aktivan Božji Duh, ljudi nisu pasivni (izravna suprotnost reformacijskoj misli) jer imaju mogućnost odbaciti Božju milost. No da bi bili pravedni, potrebna im je Božja milost. Nakon pripreme koju omogućuje prethodna milost, dolazi opravdanje koje nije samo oprost grijeha, već i posvećenje i obnova unutarnjeg bića. Ovdje je opravdanje u biti posvećenje, što je bilo Augustinovo stajalište. Formalni uzrok opravdanja je Božja pravednost kojom nas On čini stvarno pravednima u nama samima obnovom duha našeg uma i usađivanja u srce ne samo vjere (kao kod reformatora), nego i nade i ljubavi (Grensted 173-177; Toon 68,69). Osim toga sabor je anatemizirao svakoga tko bi naučavao da je slobodna volja potpuno izgubljena nakon Adamova pada, da opravdan čovjek mora vjerovati da svakako pripada predodređenima za spasenje i da takva osoba ne može sagriješiti ili izgubiti milost.

U svemu ovome nalazimo niz važnih točaka: opravdanje je posvećenje, a ne događaj koji vodi k posvećenju kao što je naučavala reformacija; opravdanje je unutarnje a ne vanjsko, dano a ne uračunato, pravednim se postaje, a ne proglašava; čovjek je čimbenik i suradnik, a ne pasivni promatrač; pomirenje vezano ne samo uz usmjerenost prema Bogu, već i prema čovjeku ako se njime ljudska bića mijenjaju; odbačeno je gledišta da je jednom spašen zauvijek spašen bez obzira na počinjene grijeha.

E. Arminijanizam i metodizam

1. Jakob Arminije

Najsnažniju kritiku kalvinističkog nauka o predestinaciji iznio je Jakob Arminije. Polazište za Arminijevo stajalište bilo je redosljed Božjih odluka. Je li Bog prvo odredio izbor i osudu, a onda dopustio pad da bi Mu odluka stupila na snagu (supralapsarijsko stajalište) ili je predvidio i dopustio pad čovjeka, a onda odredio izbor kako bi ostvario spasenje (infralapsarijsko

stajalište)? Premda je bio pozvan da brani supralapsarijsko stajalište, odlučio se protiv njega i počeo zastupati slobodu čovjeka, što je bilo suprotno kalvinizmu. Arminije je tvrdio da predestinacija, onako kako kalvinizam o njoj govori, čini Boga uzročnikom grijeha. Osim toga, premda nije nijekao izbor, nije ga temeljio na samovoljnoj Božjoj odluci, već na Božjem predznanju ljudske vjere. Arminijevo gledište formulirano je u njegovih Pet članaka koji su sadržavali ove elemente (Bettenson 376,377): (1) Bog je u vječnosti odlučio spasiti one koji uzvjeruju i ustraju u vjeri, a osuditi nevjernike; (2) Isus je umro za sve i tako svima osigurao spasenje, ali je ono djelotvorno samo za one koji vjeruju; (3) zbog grijeha, ljudi sami po sebi ili svojom slobodnom voljom nemaju sposobnost činiti dobro; to mogu samo obnavljajućom snagom Svetoga Duha; (4) čak ni obnovljeni čovjek ne može činiti dobro niti se oduprijeti kušnji bez Božje milosti; (5) vjernici mogu milošću Božjom izvojevati pobjedu nad Sotonom, grijehom i svojim vlastitim tijelom, a mogu li izgubiti spasenje, tek treba proučiti.

2. John Wesley

Wesley je živio u osamnaestom stoljeću i po svojim je teološkim stavovima bio arminijevac, kao i Anglikanska crkva kojoj je pripadao. Njegovo razumijevanje spasenja temeljilo se na gledištima o pomirenju. Kao današnji evangelici, Wesley je naučavao da je Kristova smrt bila kazna i zamjenička žrtva koja je ublažila Božju pravednu srdžbu, zadovoljila Njegovu pravdu i tako Mu omogućila da oprost i sklada s Njegovom svetošću. Kristova žrtva pomirnica omogućila je opravdanje i posvećenje. Opravdanje pokriva prošlost, a posvećenje sadržava novi odnos s Bogom u sadašnjosti. Wesley nije naglašavao uračunatu pravednost jer bi mogla upućivati na antinomijizam. Novorođenje, stvarna promjena u nama, koje prati opravdanje, a ipak se od njega razlikuje, čini prijelaz s opravdanja na posvećenje. Posvećenjem se čovjek spašava od moći grijeha i njegova korijena i obnavlja u Božju sliku. Rezultat posvećenja, čak i u ovom životu, jest savršenstvo vjernika, potpuno posvećenje. U svojoj knjizi *A Plain Account of Christian Perfection*, Wesley kaže što savršenstvo nije (12. 2). To ne znači biti savršen u znanju, nepogrešiv, bez slabosti i kušnji ili ne imati potrebu za stalnim rastežem. Tako za Wesleyja savršenstvo nije bilo statična, već dinamična stvarnost, ne "usavršeno" već "usavršavajuće savršenstvo" (Collins 118,119). Za Wesleya je savršenstvo pobjeda nad ohološću, samovoljom i mislima te obnavljanje Kristova uma (*A Plain Account of Christian Perfection*, 12). Za njega je "cjelokupno savršenstvo" "ljubav koja isključuje grijeh, ljubav koja ispunjava srce, koja preuzima sav kapacitet duše" (Wesley, *The Scripture Way of Salvation*, 1. 9).

Wesleyjevo savršenstvo razlikuje dvije vrste grijeha: "pravi grijeh", koji uključuje namjerno kršenje Božjeg zakona, i "nepravi grijeh", koji potječe od ljudskog neznanja i slabosti. Prvi se može izbjeći, ali ne i drugi. Zato je savršenstvo relativno. Tamo gdje apsolutno savršenstvo nije postignuto, pomaže Kristovo pomirenje (Ward 472,472; Williams 179). Zato za Wesleyja nitko nije toliko savršen da mu ne bi bio potreban oprost i ovisnost o Kristu (vidi Williams 177).

VI. Adventisti sedmoga dana

Adventisti sedmoga dana smatraju se baštinicima i nastavljajcima reformacije u odnosu na biblijski nauk o opravdanju milošću isključivo po vjeri, i obnoviteljima i tumačima punine, jasnoće i uravnoteženosti apostolskog Evanđelja.

Adventistička soteriologija povezana je s biblijskom eshatologijom i smještena u okvir sveopćeg adventističkog koncepta velike borbe između Krista i Sotone. Prenesena na Zemlju, borba se vodi oko Božjeg karaktera, Njegove pravednosti i milosrđa, i oko Božjeg zakona, može li se vršiti i kako zadovoljiti njegove zahtjeve s obzirom na dolazak grijeha na svijet.

U svojem tumačenju velike borbe, adventisti su na temelju proučavanja, razmišljanja i božanskog vodstva zaključili da u spasenju nema nijedne niti ljudskog podrijetla (1SM 396). Ono je proizvod isključivo Božje milosti koja dovodi do novog položaja i pravog odnosa grešnika s Bogom, a proizlazeći iz tog odnosa, preobražava ga u Kristovu sliku. U srži adventizma je kristološko razumijevanje Krista kao Spasitelja i Gospodina. "Ako Ga prihvaćamo kao Otkupitelja, moramo Ga prihvatiti i kao Vladara." (FW 16) Kao Spasitelj Krist nudi čovječanstvu dar spasenja, a kao Gospodin poziva nas da živimo novim životom (Rim 6,4) u plodu Duha (Gal 5,22) i poslušnosti Božjem zakonu (Rim 8 4; Otk 14,12). Tako je "služenje i odanost iz ljubavi" pravi "znak da smo Njegovi učenici" (Put Kristu, str. 62). Adventisti su oba ova elementa uključili u "pravednost po vjeri". "Jedini temelj naše nade jest Kristova pravednost koja nam je darovana, i ono što Njegov Duh čini u nama i preko nas." (Isto, str. 65) Biti pravedan po vjeri u punom smislu znači da smo od Boga primili pravo na Nebo (opravdanje) i podobnost za Nebo (posvećenje) (Isusov život, str. 237). Ove se dvije velike soteriološke stvarnosti mogu javiti samo iz zajedništva vjere s Kristom. Kad opravdanje stvori nove ljude u čijim je srcima prisutan Krist i upisan Njegov Zakon, doći će kraj velikoj borbi i Krist će ponovno doći.

U adventističkoj misli pitanje zadovoljenja zahtjeva Božjeg prekršenog zakona nalazi odgovor u Kristovoj smrti i njezinim posljedicama po one koji vjerom prihvaćaju njezinu djelotvornost. Na križu je u činu božanski prinisene, dragovoljne, zamjeničke i predstavničke žrtve, kojom je zauvijek potvrđena vrijednost Božjeg zakona i zauvijek zadovoljena kazna Božjeg zakona, Krist umro za grešnike i umjesto njih. U ovom se događaju, kojim je osiguran i iskazan oprost, pokazalo da je samoodricanje, a ne sebičnost zakon života u svemiru (usp. Isusov život, str. 8). Upravo je ova ljubav i Zakon koji je izražava, u znak ispunjenja obećanja novoga saveza (Jr 31,33; Heb 8,10), upisana u srca vjernika. Kad ova ljubav, koja je Kristov karakter, bude savršeno prikazana u Božjem narodu, odnosno kad preplavi dušu, zavlada životom i bude poticala na djela, Krist će doći (Isusove usporedbe, str. 37-39). Prema adventističkoj misli, Bog čeka i radi na oživljavanju Kristovog karaktera u svojem narodu. Ljupkost i "nenadmašiva ljepota Kristovog karaktera" (4BC 1178), doživljena i iskazana u Božjem narodu, bit će odgovor na sve optužbe Zloga i dovest će do završetka velike borbe.

Prema adventističkom razumijevanju, pomirenje sadrži dvije faze: Kristovu žrtvu za grijeh na križu i Njegovu svećeničku službu u nebeskom Svetištu. U njemu On za vjernike primjenjuje spasiteljske zasluge svoje smrti. Vrhunac ove nebeske službe oprosta i pomirenja jest čišćenje Svetišta koje je otpočelo 1844. godine (Dn 8,14; usp. Heb 9,23). Uz ovaj događaj ide "istražni" ili "predadventni" sud, na kojemu se otkriva tko je Božji pravi narod kojemu se izvještaji o grijesima mogu potpuno izbrisati, nasuprot onima koji samo tvrde da su Božji narod i na koje se ne može primijeniti konačna djelotvornost Kristove žrtve zato što u svojem životu nisu otkrili odsjaj Kristova karaktera, što je križ omogućio. Na osnovi ovog suda, kad se Krist vrati, s Njim će doći Njegova presuda i nagrada koje će podijeliti kad se svi okupe pred Božjim prijestoljem (Otk 20,11-15).

Kad Božja spasiteljska aktivnost dođe kraju i obnovi Božju sliku u čovječanstvu, tada će ne samo stanovnici ovoga svijeta, već i svemira, za koje je otkupljenje ovoga svijeta bilo zorna pouka (Isusov život, str. 7), priznati ono što tvrdi Sveto pismo: "Bog je ljubav." (1 Iv 4,8; Velika borba, str. 583)

VII. Literatura

- Anselm, St. Anselm. *Basic Writings*. Prijevod S. N. Deane. 2. izdanje. La salle, Ill., Open Court, 1962.
- Barclay, William. *The Mind of St. Paul*. New York, Harper, 1958.
- Betteson, Henry, urednik. *Documents of the Christian Church*. New York, Oxford University Press, 1947.
- Cave Sydney. *The Doctrine of the Work of Christ*. London, London University Press, 1947.
- Collins, Kenneth J. *Wesley on Salvation: A Study in the Standard Sermons*. Grand Rapids, Francis Asbury, 1989.
- Green, E. M. B. *The Meaning of Salvation*. Philadelphia, Westminster, 1965.
- Grensted, L. W. *A Short History of the Atonement*. Manchester, Manchester University Press, 1962.
- Hengel, Martin. *The Atonement*. Engleski prijevod John Bowden. Philadelphia, Fortress, 1981.
- Heppenstall, Edward. *Salvation Unlimited*. Washington, D.C., Review and Herald, 1947.
- Jedin, Hubert. *A History of the Council of Trent*. Dva sveska. Edinburgh, Thomas Nelson and Sons, 1961.
- Johnson, Allan F. i Robert E. Webber. *What Christians Believe: A Biblical and Historical Summary*. Grand Rapids, Zondervan, 1989.
- Kelly, J. N. D. *Early Christian Doctrines*. 2. izdanje. London, Adam & Charles Black, 1958.
- Knight, George R. *The Pharisee's Guide to Perfect Holiness: A Study of Sin and Salvation*. Boise, Pacific Press, 1992.
- LaRondelle, Hans K. *Christ Our Salvation*. Mountain View, Calif., Pacific Press, 1980.
- Landa, Paul J. "Medieval Perspectives on the Atonement" u *The Sanctuary and the Atonement: Biblical, Historical and Theological Studies*. Urednici Arnold V. Wallenkampf i W. Richard Leshner. Washington, D.C., Biblical Research Institute, 1981.
- McGrath, Alister. *Justification by Faith: What It Means to Us Today*. Grand Rapids, Academic, 1988.
- McKim, Donald K. *Theological Turning Points: Major Issues in Christian Thought*. Atlanta, John Knox, 1988.
- Mozley, J. K. *The Doctrine of Atonement*. New York, C. Scribner's Sons, 1916.; London, Duckworth, 1915.
- Reid, Geoge. "Why Did Jesus Die?" *Adventist Review*, 5. studenoga 1992.
- Rightousness by Faith Consultation. "The Dynamics of Salvation." *Adventist Review*, 31. lipnja 1980.
- Rodriguez, Angel Manuel. "Salvation by Sacrificial Substitution." *Journal of Adventist Theological Society* 3, br. 2 (1992.), str. 49-77.

- Strack, Herman L. *Introduction to the Talmud and Midrash*. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1931.
- Taylor, Vincent. *Forgiveness and Reconciliation*. New York, St. Martin's Press, 1946.
- Toon, Peter. *Justification and Sanctification*. Westchester, Good News, 1983.
- Torrance, Thomas F. *The Doctrine of Grace in the Apostolic Fathers*. Grand Rapids, Eerdmans, 1960.
- Ward, Cedric. "The Atonement in Wesley's Theology" u *The Sanctuary and the Atonement: Biblical, Historical and Theological Studies*. Urednici Arnold V. Wallenkampf i W. Richard Leshner. Washington, D.C., Biblical Research Institute, 1981., str. 464-477.
- Wesley, John. *A Plain Account of Christian Perfection*. London, Elworth, 1968.
- Williams, Colin W. *John Wesley's Theology Today*. Nashville, Abingdon, 1960.

SUMMARY

Salvation

Salvation is the universal theme of Scripture. All other major themes are subdivisions or explications of it. The form of salvation varies, but the underlying structure is the same: God visits His people and delivers them from those problems or powers that imperil their existence. From the beginning, when God clothed the guilty and shamed parents of the human race, to the day when God's people enter the New Jerusalem, God is viewed as dynamically involved with the deliverance of the human race. This is so much the case that the word "Savior" is not only coordinated with the name "God," but becomes a definition of it, a name for God. As God is the "God of our salvation" (1 Chron. 16:35; Ps. 79:9; Hab. 3:18), so He is called and sometimes addressed as "Savior" (2 Sam. 22:3; Isa. 43:3; 45:15; Jer. 14:8; Luke 1:47; 1 Tim. 1:1; 2:3; Titus 1:3; 2:10; Jude 25). God may employ various human agents to effect His purposes, but it is He alone who saves (Isa. 43:11; 45:21). "Deliverance belongs to the Lord" (Ps. 3:8), who has, does, and will deliver people "out of all their troubles" (34:17). He wishes none to be lost (2 Peter 3:9), but all to be saved (1 Tim. 2:4), through Jesus' name (Matt. 1:21; Acts 4:12; 1 Thess. 5:9; Rom. 10:13). In sharing human suffering Jesus has become the pioneer and source of eternal salvation to all who follow Him (Heb. 2:10; 5:9).

Key words: *Salvation, Savior, God's Plan of Salvation, Covenant*

Izvornik: Ivan T. Blazen. „Salvation.“ U *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*. Urednik, Raoul Dederen. Hagerstown, MD.: Review and Herald, 2000. Str. 271-313.

Prijevod: Milan Šušljic